

КИЇВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ЕТИКА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

*Збірник матеріалів семінару
м. Київ, 9 вересня 2021 року*

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

УДК 17:37.018.432(063)
Е 88

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України
28 жовтня 2021 року, протокол № 10*

Редакційна колегія:

А. Б. Гриняк, О. О. Кот, Н. С. Кузнцова, А. Г. Лапко, М. Д. Пленюк, М. М. Хоменко.

Відповідальний редактор: *М. М. Хоменко*

Етика дистанційного навчання: збірник матеріалів семінару, (м. Київ, 9 вересня 2021 р.). Київ: Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. 72 с.

ISBN 978-966-992-620-3

9 вересня 2021 року у Київському регіональному центрі НАПрН України проведено семінар, у якому взяли участь науковці, викладачі, аспіранти та працівники з практичним досвідом роботи.

До збірника увійшли тези доповідей і повідомлень учених, практикуючих юристів, представників судових органів, а також аспірантів, здобувачів та студентів.

Видання адресоване науковим та науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти і наукових установ, студентам, аспірантам, докторантам, суддям, адвокатам, нотаріусам та всім, хто цікавиться актуальними питаннями розвитку юридичної освіти.

УДК 17:37.018.432(063)

ISBN 978-966-992-620-3

© Київський регіональний центр
Національної академії правових наук України, 2021
© Автори, 2021

ЗМІСТ

Етика дистанційного навчання: складові елементи Давидова Н. О.	5
Деякі аспекти етики дистанційного викладання для магістрів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання Долинська М. С.	9
Проблеми дистанційного навчання осіб з особливими освітніми потребами Засенко В. В., Прохоренко Л. І., Ярмола Н. А.	12
Етична складова дистанційного навчання Кметик-Подубінська Х. І.	16
Дистанційна освіта в Україні: актуальні проблеми та шляхи їх подолання Костюченко О. Є.	19
Етичні способи привернути увагу аудиторії в процесі дистанційного навчання Кохановська О. В.	22
Педагогічні та організаційні прийоми дистанційного навчання юристів Кравчук О. О.	25
Правила поведінки учасників освітнього процесу при застосуванні дистанційної форми навчання Красицька Л. В.	30
Використання адаптивного веб орієнтованого тестування в іншомовній підготовці правників Краснопольський В. Е.	32
Роль викладача у процесі дистанційного навчання майбутніх юристів Міловська Н. В.	39
Правове регулювання відносин дистанційного навчання Мушенко В. В.	44
Окремі аспекти етики дистанційного навчання в сучасному навчальному процесі Олійник О. С.	48
Професійна етика як спосіб регуляції поведінки юриста в умовах дистанційного навчання Пленюк М. Д.	50

Дистанційне навчання: основні етичні принципи Смерницький Д. В.	53
Етичні проблеми дистанційного навчання Теліженко Л. В., Мурач Д. В.	56
Етико-правові аспекти дистанційного викладання правознавчих дисциплін для студентів неюридичних спеціальностей Тернавська В. М.	60
Етика дистанційного навчання: загрози та шляхи подолання Харитонов Є. О., Харитонova О. І.	64

ЕТИКА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ

Давидова Н. О.

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу проблем приватного права*

*Науково-дослідного інституту приватного права і
підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

Інформатизація суспільства включає в себе поширення віртуального спілкування в науковій та освітній сфері, зокрема у формі проведення Інтернет-конференцій, семінарів, майстер-класів, тренінгів тощо. З початком світової пандемії 2020 року не залишилося жодного науково-педагогічного працівника, який би не отримав досвід дистанційного викладання, використання того чи іншого ресурсу онлайн навчання, досягнень інформативно-комунікативних технологій, що вимагає переосмислення питань етики в цифровий час.

Етика дистанційного навчання це писані і неписані правила доброго тону під час освітнього процесу за допомогою мережевого обладнання та Інтернету. Етика дистанційного навчання є комплексним явищем та складається з трьох компонентів, рухаючись від загального до конкретного це: (1) правила загальнолюдської етики, (2) правила онлайн етики та (3) специфічні правила етики саме для дистанційного навчання. Етика як одна з найдавніших форм духовної діяльності є потребою в осмисленні взаємовідносин між людьми. З огляду на обмежений обсяг матеріалу пропоную зупинитися на другому та третьому компоненті. Онлайн етика – це положення, морально-етичні норми та правила, які відносяться до етичного аспекту поведінки в глобальній мережі Інтернет. В літературі навіть виник термін «нетикет» від поєднання двох слів англійської мови: network та etiquette. Деякі заклади вищої освіти пропонують навчальні курси, в межах яких розглядається правове регулювання комп'ютерної етики [1], кіберетики [2], зокрема інформаційні та комп'ютерні злочини; характеристика

інформаційних правовідносин; поняття «інформаційної війни»; відповідальність та законність в мережі; попередження комп'ютерних злочинів: міжнародний досвід; законодавчі міри боротьби з комп'ютерними злочинами в іноземних правових системах; проблеми авторського права та захисту інтелектуальної власності у мережі; комп'ютерні програми як основні типи об'єктів інтелектуальної власності в мережі; специфіка етико-правових проблем авторського права в дистанційній освіті.

До основних правил онлайн етики належать: Пам'ятайте, що ви спілкуєтесь з людиною, Дотримуйтеся тих самих стандартів поведінки, що і в реальному житті; Пам'ятайте, що ви знаходитесь у кіберпросторі; Поважайте час і можливості інших; Зберігайте свій імідж; Допмагайте іншим там, де ви це можете зробити; Не створюйте конфлікти та не допускайте їх; Поважайте право на приватне листування; Пам'ятайте про авторське право та про безпеку [3].

Наріжним каменем дистанційного навчання є особливості передачі інформації та взаємодія викладача і студента. Передача інформації може бути у формі електронної статичної інформації (текстовий файл, презентація, відеоролик), монологу (відео лекції) або діалогу. Остання форма, яка є найбільш результативною, передбачає використання розгорнутого питально-відповідного спілкування зі студентами. Діалог може бути колективним (публічна дискусія) або індивідуальним (наприклад, електронний лист, приватне повідомлення в чаті чи на форумі). Дистанційне спілкування може зменшувати/невільювати специфічні бар'єри комунікації, які носять соціальний або психологічний характер, а з іншого боку можуть їх посилювати, зокрема мова йде про викладачів та студентів з недостатньою технічною підготовкою.

Для проведення онлайн дискусії С.О.Науменко пропонує залучати спеціально підготовленого викладача – тьютор, який як модератор дискусії виконує три головні функції: педагогічну (використовуючи питання, акцентує увагу дискусії на головних принципах і уміннях); соціально-психологічну (створення приємної атмосфери спілкування: запрошення до початку занять, стимулювання участі за допомогою специфічних прикладів); організаційну (тьютором встановлюється програма роботи

дискусії: предмет обговорення, час, інструкції та основні положення) [4]. Слід зазначити, що в сучасних реаліях закладів вищої освіти не передбачено такої окремої посади, як тьютор; натомість всі науково-педагогічні працівники вимушені модерувати онлайн дискусії впродовж викладу свого навчального курсу.

Власний педагогічний досвід автора дозволив виявити такі мінімальні етичні вимоги до дистанційного навчання: включена камера, нік у вигляді імені та прізвища особи, аватарка у формі справжнього фото, облаштоване робоче місце з необхідними технічними засобами та слухним фоном й одяг ділового стилю – все це формує певну культуру. Відсутність потреби виходити з дому призвела до нехтування мінімальними правилами етики щодо зовнішнього вигляду студента, що призводить до того, що вони масово відмовляються вмикати відеокамери. Якщо викладач демонструє себе на екрані під час заняття, то за правилами взаємності всім присутнім на занятті слід також вмикати камери, хоча б на час, коли студент відповідає чи ставить питання.

Забезпечення себе ноутбуком чи іншим пристроєм для онлайн зустрічей, відеокамерою, вбудованими або зовнішніми колонками та мікрофоном є не тільки необхідною умовою ефективного навчального процесу, але й елементом етики. Трапляються студенти, які усвідомлюючи технічні несправності свого мікрофона, продовжують відвідувати дистанційні семінарські та практичні заняття, де активна участь студента є імперативною умовою. Багаторазові прохання викладача віднайти працездатне обладнання нажаль залишаються непочутими та призводять до неможливості залучити такого студента до дискусії чи діалогу.

Про потребу закладам освіти взяти до уваги етичні аспекти дистанційного навчання до початку самого викладання у формі прийняття правил, стандартів та стратегії етики говорять не лише на національному, але й на глобальному рівні [5]. Питання етики є не тільки внутрішніми питаннями відповідальності особи перед самим собою, тобто носить не тільки моральний характер. Загальна етика та онлайн етика під час дистанційного навчання передбачає також відповідальність перед іншими суб'єктами академічної спільноти (може мати моральний, корпоративний або правовий характер). В літературі пропонуються рекомендації

для закладів освіти щодо забезпечення етичних принципів дистанційного навчання, зокрема академічні інституції повинні включити курс про етичні цінності до навчального плану, проводити конференції та семінари про етичні проблеми, затвердити кодекс етики студентів для дистанційного навчання [6, с. 131].

Література:

1. Комп'ютерна етика: Прогр. та навч.-метод. матеріали до курсу для студ. 4 курсу напряму 6.020104 Документознавство та інформаційна діяльність» / Харк. держ. акад. культури-ри; Уклад.: Л.Я. Філіпова. Харків., 2010. 36 с.

2. Кіберетика: Робоча програма навчальної дисципліни. Розробник: Єресько О.В. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ. 2019. 20 с.

3. Янчук А. М. Культура віртуального спілкування: методичні поради. Упр. культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін.; ХОУНБ ім. М. Островського. Хмельницький, 2014. 28 с.

4. Науменко С. О. Проблема інтерактивного спілкування у дистанційному навчанні. Електронний ресурс. <http://e-ethics-ua.blogspot.com/p/378.html>

5. Mohammed Al-Shehri. Code of Ethics of Teaching-Learning for an e-Learning System. *International Journal of Computer Applications*. Volume 166. No. 5, May 2017. P. 16-20.

6. Talib Ahmad Almseidein, Omar Musa Klaif.Mahasneh. Awareness of Ethical Issues when using an e-Learning System *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*. Vol. 11, No. 1, 2020. P. 128-131.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЕТИКИ ДИСТАНЦІЙНОГО ВИКЛАДАННЯ ДЛЯ МАГІСТРІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Долинська М. С.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувачка кафедри господарсько-правових дисциплін
Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Розглядаючи питання етики дистанційного викладання для магістрів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання варто виходити з того, що, передусім, науково-педагогічні працівники повинні керуватися Стандартом вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затвердженого наказом МОН України від 17 серпня 2020 року за № 1053.

Зокрема викладачі, які викладають навчальні дисципліни для магістрів, що навчаються у Інституті права ЛьвДУВС, повинні керуватися Освітньо-професійною програмою «Право» другого (магістерського) рівня вищої освіти, що затверджена наказом ректора Львівського державного університету внутрішніх справ 02 вересня 2020 року за № 196.

Дійсно, науково-педагогічний працівник, це не тільки професія, але й соціальний статус, що включає, в тому числі, володіння, в повному обсязі, педагогічною етикою [1, с. 130].

Ми погоджуємося з думкою науковців, які відзначають прогресивну практику викладання у вищій освіті Німеччини, відповідно до якої, викладач повинен не тільки мати необхідні особистісні якості, а також є педагогом-професіоналом, та має здатність та вміння застосовувати відповідний інструментарій у своїй діяльності [2, с. 133].

При дистанційному викладанні, в основному, науково-педагогічним працівником використовується монологічне мовлення, в тому числі при викладанні змісту лекційного заняття та поясненні завдань на семінарському чи практичному занятті, однак відчувається недостатність «живого» спілкування як між здобувачами вищої освіти між собою, так і їхнім викладачем.

В окремих випадках студенти, при відвідуванні дистанційного практичного заняття, намагаються самі «створити» дискусію з метою по спілкування між колегами.

Варто наголосити на тому, що науково-педагогічний працівник, враховуючи дистанційне навчання, повинен усвідомлювати, що таку лекцію чи практичне заняття дистанційно можуть дивитися та брати участь (прямо або опосередковано) не лише здобувачі вищої освіти, для яких призначено заняття, але й члени їх сімей, співробітники по роботі та інше.

Отже, такий викладач не тільки демонструє своє вміння та навички, але й тим самим представляє навчальний заклад, в тому числі заклад вищої освіти зі специфічними умовами навчання, де він працює.

На нашу думку, науково-педагогічний працівник при проведенні лекційного чи практичного заняття дистанційно, повинен використовувати в основному такі ж правила, як і при проведенні аудиторного заняття, застосовуючи повному обсязі комунікативну компетентність, психологічні, мовленнєві та інші прийоми та засоби, а також передові технології онлайн-навчання.

Зокрема, ми вважаємо, що викладач повинен вести заняття:

1. рівноважено, спокійно та нейтрально, при цьому враховуючи:

а) вмотивований темп мовлення,

б) професійну компетентність,

в) застосовуючи науково-професійну лексику, ерудицію та імпровізацію;

2. на засадах взаємоповаги та вживанні прийнятих формул етикету;

3. використовуючи засоби електронних сервісів – різні типи комунікативної взаємодії в мережі «Інтернет», в тому числі, на платформах Zoom та Moodle, Google Meet та інших;

4. варто уникати при веденні заняття:

а) іронічних зауважень, агресії (мовленнєвої та мімічної),

б) різких оціночних суджень, осуду та звинувачення,

в) скептицизму та нестриманості, а також інше.

Окремо наголошуємо на тому, що при викладання певних дисциплін щодо правового регулювання здійснення нотаріального процесу, викладач також повинен дотримуватися як нотаріальної таємниці, так і «нотаріальної етики». Зокрема, це передбачено вимогами Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року та Правилами професійної етики

нотаріусів України, затверджених наказом Міністерства юстиції України 7 червня 2021 року за № 2039/5.

Етика науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти, в тому числі зі специфічними умовами навчання, на нашу думку, складається з наступних основних складових:

1. усвідомлення професійного педагогічного обов'язку:

- а) перед собою, як науковцем та спеціалістом у певній галузі,
- б) перед здобувачами вищої освіти,
- в) перед колегами-освітянами,
- г) перед закладом вищої освіти, де він працює;

2. використання знань (професійних та наукових) при викладанні або інформуванні здобувачів вищої освіти;

3. оволодіння педагогічною майстерністю та професійною культурою;

4. дотримання педагогічної справедливості та педагогічної честі (об'єктивність та неупередженість),

5. дотримання академічної доброчесності,

6. любов до професії, моральність та гуманізм,

7. постійна самоосвіта та самовдосконалення і т. д

Ціллю заняття, незалежно від того, чи це звичайне аудиторне заняття чи дистанційне, є спонукання здобувача вищої освіти до бажання вивчати навчальну дисципліну, поглиблювати самостійно набуті знання, в тому числі шляхом наведення науково-педагогічним працівником прикладів практичного застосування отриманих у результаті знань, а також запрошуючи, в онлайн-режимі, до проведення заняття провідних науковців та практиків.

Науково-педагогічний працівник повинен постійно здійснювати пошуки шляхів та засобів щодо вдосконалення викладання кожної конкретної навчальної дисципліни, зокрема, враховуючи власний індивідуальний стиль, творчу індивідуальність, в тому числі наукові здобутки та інтереси, життєвий досвід та випадку наявності – професійну діяльність, а також педагогічну етику.

Література:

1. Якимчук Мирослава, Степанюк Наталія. Стан сформованості педагогічної етики як феномену професійної культури викладача медичного коледжу. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 4(96). С. 129-132

2. Каленський А.А. Професійно-педагогічна етика майбутніх викладачів в зарубіжних дослідженнях. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія.* 2015. Вип. 220. С. 37-42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnu_ped_2015_220_8

ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Засенко В. В.

*доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік)
Національної академії педагогічних наук України,
почесний директор
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Прохоренко Л. І.

*доктор психологічних наук, професор,
директор
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Ярмола Н. А.

*кандидат педагогічних наук,
заступник директора
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

З часу набуття незалежності одним із пріоритетних напрямів державної освітньої політики України стало сприяння реалізації

прав на особистісний розвиток, рівний доступ до якісної освіти громадян з особливими освітніми потребами, значна частина яких має інвалідність.

Триває динамічний процес переоцінки цінностей, долання усталених стереотипів, які заважають формуванню нової філософії суспільства щодо сприймання людини з інвалідністю як суб'єкта життєтворчості, спроможного виробляти свій життєвий проект, відповідально ставитись до громадянських обов'язків, впевнено приймати виклики XXI століття.

Тож, освіта осіб з особливими потребами перебуває у фокусі постійної уваги і є одним з головних пріоритетів сучасних освітніх реформ, які визначено законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепцією «Нова українська школа» та ін.

Важливим при цьому було й залишається не лише забезпечення права альтернативного вибору такими особами відповідного закладу освіти, а й запровадження сучасних інноваційних технологій і форм навчання.

Однією з таких форм, яка набуває нині поширення, є дистанційне навчання.

Особливої ваги це має нині, в період різних неординарних ситуацій і, зокрема, пандемій.

Карантин став випробуванням та викликом для всіх закладів освіти. В умовах пандемії гостро постало питання дистанційного навчання задля збереження здоров'я населення України. Педагоги виявилися не готовими як морально, так і практично до роботи дистанційно. Особливо це стосується надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами.

З початком активного впровадження дистанційного навчання у педагогів виникає ціла низка питань: «Як реалізувати таке навчання?», «Чи зможуть діти працювати дистанційно, засвоювати нові знання?». Але найпоказовішим є невпевненість педагогів у собі, їхня психологічна неготовність. Насамперед це вплинуло на вчителів, які працюють в умовах інклюзії, що, безумовно, непокоїть.

Адже за даними Міністерства освіти і науки України, у 2015-2016 році в інклюзивних класах навчалося 2,7 тис. дітей з особливими освітніми потребами або 5,8 % від їхньої загальної кількості. Станом на 1 січня 2020 року в інклюзивних класах навчалося 19,3 тис. учнів, а у 2020-2021 навчальному

році в таких класах розпочало навчання 25,1 тис. учнів з особливими освітніми потребами.

Загалом у школах створено близько 18,7 тис. інклюзивних класів. Цього навчального року майже 43% від загальної кількості шкіл організували інклюзивне навчання. Тобто, майже кожна друга школа в Україні навчає дітей з особливими освітніми потребами.

З 1 вересня 2021 року близько 8 тис. дітей з особливими освітніми потребами пішло до інклюзивних груп закладів дошкільної освіти, а кількість груп, які розпочали працювати сягає майже 4 тис.

Водночас в Україні налічується 319 спеціальних закладів освіти з контингентом у 42,3 тис. учнів з особливими освітніми потребами:

- для дітей з порушеннями слуху;
- для дітей з порушеннями зору;
- для дітей з тяжкими порушеннями мовлення;
- для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату;
- для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, що також потребує своєї, децю відмінної, системи організації дистанційного навчання означеної категорії учнів.

Окрім неготовності вчителів існують відомі труднощі провадження дистанційного навчання й змістового та етичного характеру.

Насамперед, йдеться про осіб, котрі мають сенсорні порушення розвитку (слуху, зору). Саме такі учні (студенти) у процесі навчання зазвичай потребують безпосередньої присутності корекційного педагога, оскільки йдеться про рельєфно-крапковий шрифт Брайля, жестову мову та ін.

Існують проблеми й при проведенні корекційно-розвивальних занять з таких спеціальних предметів як «Розвиток слухового сприймання», «Орієнтація в навколишньому середовищі» та ін.

Як відомо, систематичність та багаторазове повторення – один з основних принципів корекційного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Ця категорія учнів потребує щоденного навчання задля розвитку, адже йдеться не лише про засвоєння нових знань, а й про підтримку, повторення раніше набутих знань, умінь та навичок для їх збереження. Педагоги мають підтримувати знання та навички дітей з особливими потребами в постійній діяльності, бо кілька пропущених занять – це беззаперечний рух назад.

Слід зазначити, що зважаючи на вимоги часу та запити практиків, наразі, значна увага науковців Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України спрямована на питання дистанційного навчання, розроблення його методичного і змістового наповнення, що є принципово важливим в нинішніх умовах.

Зокрема, розроблено порадики батькам та вчителям щодо дистанційного навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, з порушеннями зору, слуху, мовлення. Проведено низку навчальних вебінарів для вчителів спеціальних закладів освіти та загальноосвітніх закладів освіти з інклюзивним навчанням, навчально-реабілітаційних центрів.

Науковцями Інституту успішно запроваджено дистанційні технології навчання, у т.ч., дистанційні курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників. За допомогою Scopus зв'язку, організації on-line форумів відбувається навчання слухачів курсів, висвітлюються основні питання та проблеми, пов'язані з психолого-педагогічним та корекційно-розвивальним супроводом осіб з особливими потребами, в тому числі, в умовах дистанційного навчання.

Так, протягом 2020-2021 року на базі Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка понад 300 слухачів із числа психолого-педагогічних працівників закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, управлінців підвищили свій фаховий рівень та отримали свідоцтво державного зразка.

Окрім наукових відділів важливу роль у впровадженні дистанційної форми навчання відіграє створений в Інституті Психологічний консультативно-тренінговий центр, де системно і систематично проводяться освітні масові заходи, надаються консультації практичним працівникам та батькам дітей з особливими потребами щодо специфіки проведення дистанційного навчання з дотриманням усталених етичних норм.

Тож, реальне здійснення роботи за означеними напрямками дасть змогу, з одного боку, наблизити освітні вимоги до загальноприйнятих освітніх стандартів, а з іншого – забезпечити можливість усім дітям з особливими освітніми потребами здобувати освіту бажаного рівня за умов альтернативного вибору не лише типу освітнього закладу, а й форми навчання.

ЕТИЧНА СКЛАДОВА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Кметик-Подубінська Х. І.

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри інтелектуальної власності,

інформаційного та корпоративного права

Львівського національного університету імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Дистанційне навчання увірвалося в наше життя блискавично. І, незважаючи на те, що така форма навчання давно відома в освіті, вимушена ізоляція суспільства на певному етапі змусила побачити в ній єдино можливий варіант здійснення навчального процесу.

Погоджуємося з думкою, що дистанційна освіта не може замінити справжнього очного навчання і для повноцінного розвитку конче необхідна соціалізація. Разом з тим, дистанційне навчання є перспективною сферою розвитку освіти в умовах її цифровізації. Таке навчання у разі потреби дозволяє забезпечити індивідуальну освітню траєкторію здобувача освіти, а також неперервність освітнього процесу у випадках надзвичайних обставин, які об'єктивно унеможливають відвідування закладів освіти [5].

Без сумніву, дистанційна форма навчання є альтернативним шляхом для вирішення колапсу ізоляції. За її допомогою забезпечується якість та безпека освітнього процесу. Водночас, нещодавній досвід використання дистанційної форми здобуття освіти підняв на поверхню чимало проблем її реалізації. Така форма навчання в значній мірі виявилася стресовою для учасників освітнього процесу. І тут важливим чинником є етична складова дистанційного навчання.

На перший план сміливо можна винести питання специфіки мережевого спілкування. Так, важливим для успішної взаємодії є вміння швидко адаптуватися у мінливих умовах, добре орієнтуватися в навколишніх процесах, вміння співпрацювати з людьми різних соціально-культурних і професійних груп, вміння спілкуватися з людьми, вміння критично мислити і приймати самостійні рішення [4]. Усі ці чинники в цілому впливають на ефективність роботи під час дистанційного навчання.

Дистанційне навчання, як слушно зазначають освітні експерти, не є калькою очного навчання і потребує принципово нових підходів до його організації. Так, можна виділити три основні блоки, на які слід опиратися для ефективної реалізації дистанційного навчання – лекція/діалог, контроль/довіра та оцінки/навчання [3].

Насамперед, необхідним є дотримання етики ведення дистанційного діалогу, оскільки усталені лекційні методи за умов віддаленого навчання не є ефективними. Такий підхід передбачає не односторонній виклад матеріалу, а налагодження взаємного зв'язку, діалогу з віртуальною аудиторією, обміну думками, фідбеки і візуальний контакт. Це ж саме стосується практичних занять, де без широкого використання інтерактивних методів просто не обійтися.

Важливою етичною складовою дистанційного навчання є взаємна довіра між учасниками освітнього процесу. Очевидно, що за умов дистанційного навчання традиційна система контролю колапсує. Це, у свою чергу, впливає на об'єктивність оцінювання знань. Тому необхідним є налагодження відкритої співпраці між викладачем і студентом, здатність до самоорганізації, вміння вчитися і планувати час. Самоорганізація, належне ознайомлення з електронним ресурсом і платформами для роботи суттєво зменшують зайві витрати часу. Разом з тим, необхідним є розділення часу навчання і відпочинку. Враховуючи вимоги санітарних норм щодо формування розкладу навчальних занять, безперервної тривалості навчальної діяльності з технічними засобами навчання, часу для виконання завдань, вдалим способом є взаємне планування навчальних графіків.

Специфіка дистанційного навчання зумовлює потребу надання здобувачам підтримки в освітньому процесі, зокрема технічної. Так, з урахуванням можливостей технічного забезпечення учасників освітнього процесу можна диференціювати усі доступні засоби комунікації (як у синхронному, так і в асинхронному режимах). Це стосується забезпечення регулярної взаємодії з викладачем, а також створення умов для повноцінного навчання здобувачів з особливими освітніми потребами. Окрім того, необхідним є постійний моніторинг результатів навчання.

Організація освітнього процесу обов'язково здійснюється з дотриманням вимог щодо захисту персональних даних. Вод-

ночас, повага і належна ідентифікація в мережі повинна забезпечуватися коректним підписанням акаунтів та електронних адрес власними іменами, використанням реальних фото. Окрім того, важливим є пошук балансу між візуальним контактом і запланованими перервами в роботі.

Ще один важливий аспект дистанційного навчання стосується етики комунікацій між учасниками освітнього процесу. Власне, тут можна говорити як про комунікацію під час занять, так і в позаробочий час. Так, під час заняття важливим є розділення робочого простору, робочий зовнішній вигляд, відсутність сторонніх осіб на занятті, уникнення коментування і сторонніх діалогів, субординація і витримка. А щодо взаємодії в позаробочий час (для отримання завдань, консультацій чи уточнення інформації до заняття), то тут надважливою є взаємна повага до кордонів кожного учасника, ввічливість і тактовність.

Отже, питання етики дистанційного навчання сьогодні є важливими і на часі. Їх аналіз і вирішення є неодмінною передумовою ефективної організації дистанційного навчання.

Література:

1. Етичні норми для студентів під час дистанційного навчання. URL: <http://tec.in.ua/content/etychni-normy-dlya-studentiv-pid-chas-dystancijnogo-navchannya-1>

2. Загородня С.О. Етичні норми під час дистанційного навчання для батьків студентів. URL: <https://vseosvita.ua/library/etychni-normi-pid-cas-distancijnogo-navcanna-dla-batkiv-studentiv-376091.html>

3. Звinyaцьківська З. Проблеми/можливості дистанційного навчання. URL: <https://nus.org.ua/view/problemy-mozhlyvosti-dystantsijnogo-navchannya/>

4. Науменко С. О. Етика у дистанційному навчанні. Етика Інтернет-спілкування. Блог присвячений етиці та моралі спілкування у мережі Інтернет (створений на базі Українського Центру Вищої Освіти). URL: <http://e-ethics-ua.blogspot.com/p/378.html>

5. Оновлені умови організації дистанційного навчання. МОН. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vidsogodni-nabuvayut-chinnosti-onovleni-umovi-distancijnogo-navchannya-u-shkolah>

6. Положення про дистанційне навчання. Наказ МОН від 25.04.2003 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Костюченко О. Є.

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції
академічної та університетської правової науки
та розвитку юридичної освіти
Київського регіонального центру Національної академії правових
наук України
м. Київ, Україна*

Коронавірусна хвороба COVID-19, пандемія якої триває у світі, істотно пришвидшила поширення і впровадження дистанційної освіти в Україні. У результаті фактично вже другий рік поспіль навчання проводиться дистанційно з використанням різноманітних платформ та телекомунікаційних технологій. Станом на сьогодні в Україні вже можна окреслити низку принципів проблем у реалізації дистанційного навчання, і значна їх частина перебуває у площині етичних норм. До ключових проблем дистанційного навчання в Україні можна віднести:

- доступ до інтернет-ресурсів та якість і швидкість інтернет-зв'язку;
- відсутність необхідної техніки для онлайн-участі в навчальних заняттях;
- фінансова спроможність оплачувати доступ до окремих платформ чи інтернету загалом;
- розмивання часових меж у процесі дистанційного навчання, зокрема щодо робочого часу викладача та здобувача освіти в процесі виконання та оцінювання навчальних завдань; звернення здобувача освіти до викладача за консультацією; збільшення

часу роботи з комп'ютером, що може істотно позначитися на стані здоров'я учасника освітнього процесу, тощо;

– невизначеність правил поведінки під час проведення занять засобами відеозв'язку, зокрема різниця у поглядах здобувачів освіти та викладачів на бажаний зовнішній вигляд під час онлайн занять;

– неможливість проведення ідентифікації особи, яка фактично виконує навчальне завдання віддалено;

– відсутність навиків роботи з дистанційними платформами та низький рівень володіння інтернет-технологіями;

– поєднання особистого простору для відпочинку з робочим простором тощо;

– зловживання одним учасником освітнього процесу лояльністю іншого учасника.

Вирішення проблем технічного та фінансового характеру якісного впровадження дистанційного навчання залежить від економічного становища особи, і вочевидь, їх вирішення може бути предметом угоди про освітні послуги. Щодо навичок володіння телекомунікаційними та інтернет-технологіями, то ця проблема стосується переважно здобувачів освіти молодшого віку та окремих представників педагогічного складу закладів освіти, і вона може бути вирішена шляхом самоосвіти та підвищення свого професійного рівня. Той факт, що не всі учасники освітнього процесу забезпечені технікою для участі в онлайн-заняттях, стає причиною розмивання часових меж у процесі навчання. Зокрема, родина, яка має один комп'ютер, не може задовольнити потреби у доступі до навчальних занять двох дітей одночасно, що фактично вимагає від викладачів таких здобувачів освіти приділити їм увагу у позанавчальний час. Також ця проблема унеможлиблює встановлення часових обмежень для виконання певних видів навчальних завдань. Такі випадки є непоодинокими, але вирішення цієї проблеми лежить за межами можливостей закладів освіти та викладачів.

Водночас все частіше дистанційне навчання викликає непорозуміння між учасниками освітнього процесу щодо поведінки та правил онлайн-спілкування. Незручності також може становити виключно голосове спілкування без відеозв'язку. У процесі оцінювання робіт здобувачів освіти також виникає необхідність проведення їх ідентифікації, що не завжди

є підтвердженням факту самостійного виконання того чи іншого виду навчальних завдань. На наше переконання, проблема ідентифікації факту виконання завдання заявленим у роботі здобувачем освіти є фактичним проявом академічної доброчесності здобувача освіти, забезпечення якої, як і сама проблема ідентифікації, переважно є морально-етичною складовою освітнього процесу.

Отже, що для вирішення окреслених проблем можна запропонувати:

– по-перше, при вирішенні питання сумлінного ставлення здобувача освіти чи викладача до своїх обов'язків у процесі провадження дистанційної освіти необхідно враховувати фінансово-економічне становище особи та можливості її доступу до певних суспільних благ, зокрема таких, як комп'ютерна техніка та інтернет-зв'язок;

– по-друге, стосовно викладачів, що проводять заняття в онлайн-режимі та перевіряють навчальні завдання, виконані здобувачами освіти віддалено, слід враховувати фактичне збільшення часу для консультування здобувачів освіти з різних питань, а отже, необхідно переглянути норми часу для цієї категорії працівників. Зокрема, профільне міністерство повинно на галузевому рівні запропонувати закладам освіти примірні норми часу для розрахунку робочого часу викладача, з урахуванням того, що і проведення занять, і перевірка та оцінювання робіт здійснюються перед екраном комп'ютера;

– по-третє, з огляду на те, що дистанційне навчання здійснюється за допомогою комп'ютерної техніки, необхідно провести дослідження впливу таких умов праці та навчання на учасників освітнього процесу і визначити допустимі норми навантаження роботи за комп'ютером стосовно робочого (навчального) часу та співвідношення робочого часу і часу відпочинку;

– по-четверте, є доцільним на рівні закладів освіти визначити правила поведінки учасників освітнього процесу, що реалізується у формі дистанційної освіти.

ЕТИЧНІ СПОСОБИ ПРИВЕРНУТИ УВАГУ АУДИТОРІЇ В ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Кохановська О. В.

*доктор юридичних наук, професор, академік
Національної академії правових наук України,
професор кафедри цивільного права*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Перш ніж звернутися до питань етики дистанційного навчання, з'ясуємо основні категорії, про які можна у зв'язку з цим вести мову. Словник іншомовних слів визначає «етику» у перекладі з латинської як: 1) вчення про мораль, як одну із форм суспільного усвідомлення її сутності, у законах її історичного розвитку і ролі у суспільному житті; 2) систему норм моральної поведінки людини, будь – якого класу, суспільної чи професійної групи [1; 2, с. 608]. Як бачимо, пояснення етики тісно пов'язане із поняттям моралі, моральності і визначається через це відоме, в тому числі, для юристів явище. У свою чергу, «моральний» у перекладах із французької в тлумачних словниках означає етичний, здоровий, духовний, чесний, цілющий, щирий, вірний, добросовісний, тобто йдеться про найвищі позитивні чесноти, які тільки може мати людина. Це «сукупність норм і принципів поведінки людей у відношенні до суспільств та інших людей; одна з основних форм суспільного усвідомлення...моральний, повчальний висновок...» [1; 2, с. 331] тощо.

Для того, щоб не повертатись до цього у майбутньому, зробимо єдино логічний висновок про синонімічність зазначених вище понять і будемо їх використовувати в одному контексті.

Найважливіше завдання в процесі будь-якої роботи з будь-якою аудиторією – максимально привернути увагу до теми і проблематики повідомлення, доповіді – і тим паче, лекції.

В останньому випадку складність полягає також у чітко визначеному часі, який визначений для лекції і у необхідності донести до слухачів матеріал послідовно, чітко, привабливо і цікаво, навести необхідні приклади, але залишитися у межах етики і моралі у пошуку методів подання матеріалу, не використовувати занадто «дешеві» прийоми, відомі, наприклад,

сьогодні з роботи ряду блогерів та інших учасників спілкування в соціальних мережах.

Лектор, який працює у студентській аудиторії, безумовно, має низку переваг, які відомі слухачам курсів і спецкурсів з обов'язкових предметів, оскільки, як правило, володіє високим рівнем теоретичної підготовки, має вчені звання і учені ступені, може у будь-який час з'ясувати причину відсутності студента на занятті чи запитати його по тематиці, яка вже викладався на попередніх курсах, задати додаткові запитання на екзамені чи заліку.

Між тим, дистанційне навчання внесло свої корективи передусім у поняття присутності на занятті. І питання – чи повинен студент постійно перебувати в онлайн – аудиторії із включеним монітором – набула певної дискусії. На нашу думку, важливо, щоб монітори були включені протягом усієї лекції, і тим паче семінарського чи практичного навчання. Необхідно також дозволити студентам задавати питання, в тому числі у чаті на відповідній платформі, на якій читається лекція. Для відповіді на ці питання можна залишити декілька хвилин часу наприкінці лекції.

Не лишнім буде згадати лектору перед виступом – скільки б часу він не читав до того лекції, – чому він має право говорити в цій аудиторії, зокрема, оновити лекційний курс перед кожною лекцією, виявити що є по цій темі у вільному доступі в мережах, а не тільки у підручниках та інших рекомендованих методичними матеріалами джерелах – і обов'язково використати усе нове і цінне, що вносить у наше життя глобальна інформаційна мережа сьогодні.

При цьому слід дотримуватися етики посилань на відповідні онлайн-джерела, не використовувати занадто особистісний контент і не використовувати забагато лишньої інформації, яка завадить структуризації знань слухачами.

Необхідно також передбачати більшість питань, які можуть бути задані студентами, заздалегіть, оскільки досвід лектора дає уявлення про найбільш складні положення і формулювання законодавства, про практику застосування норм права – етичним буде використовувати і ці можливості, джерела, але такі, що мають рівень офіційної позиції.

Усі не до кінця з'ясовані у доктрині поняття і явища можна подавати із обов'язковою згадкою про таку дискусійність і

неоднозначність, можливим і допустимим є висловлення власної думки як науковця, але неетично вимагати від студентів притримуватися саме такої інтерпретації.

Абсолютно неетичним на сьогодні слід визнати читання лекції в онлайн аудиторії «з папірця», монотонно і нудно зачитуючи текст, в першу чергу, якщо цей текст студенти можуть знайти безпосередньо в онлайн – джерелах. Для юристів немає сенсу також зачитувати тексти статей, тим паче, диктувати їх. Мова може йти лише про пояснення викладачем змісту норм, за умови наявності текстів законів, а за необхідності і судових рішень, безпосередньо перед слухачами – у паперовому чи електронному вигляді. Додатковим бонусом є привчання студентів – юристів до робіт із актуальними текстами нормативних актів і їх логічним, науковим тощо тлумаченням.

Подання матеріалу лектором в онлайн – режимі – це взагалі на сьогодні окреме питання. Розумний контент може подаватися в «упаковці», що нагадає у хорошому сенсі цього слова шоу – коли лектор залучає до розмови студентів, задає в окремих місцях запитання, наводить яскраві приклади із життя, змінює інтонацію, тембр голосу, швидкість мови, використовує доречно міміку, жести, розуміється на освітленні, кольоровій гамі, яка представляє його на екрані монітору у найвигіднішому світлі. З цієї ж причини доречним буде пропонувати студентам ознайомлюватися із темою, за якою буде читатися лекція заздалегіть, готувати наочні матеріали і презентації.

Варто додати, що тут може допомогти відома в інших країнах система співпраці лектора із аспірантами і докторантами кафедри, помічниками, які беруть на себе технічну сторону лекційного курсу чи спецкурсу для того, щоб лектор не відволікався на це в процесі творчого читання матеріалу – адже досвідчений лектор ніколи не читає однаково двічі одну і ту саму тему, не наводить однакових прикладів і часто звертається до імпровізацій, натхнення, несподіваних осяянь. Одночасно це може бути прекрасним приводом для аспірантів і докторантів послухати лектора, отримати досвід із перших рук.

Не слід забувати також, що лекція – це результат творчості її автора, тож не зайвим буде пояснити аудиторії додатково, яким чином можна використовувати лекцію, дотримуючись авторських прав лектора і усіх авторів, тексти яких він наводить в процесі подання матеріалу. Останнє зауваження можна обгово-

рювати окремою темою, враховуючи положення законодавства щодо авторського права і авторського права у мережі Інтернет.

Література:

1. Бибик С.П., Сюта Г.М., Єрмоленко С.Я. (ред..) Словник іншомовних слів. Тлумачення, словотворення та слововживання: близько 35 000 слів і словосполучень / С.П. Бибик, Г.М. Сюта, С.Я. Єрмоленко. – Харків: Фоліо, 2005. – 623 с. Електронна бібліотека «Україніка» URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua> ;

2. Словарь иностранных слов. – 7-е изд., перераб. – Москва: Русский язык, 1980. – 624 с.

ПЕДАГОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРИЙОМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЮРИСТІВ

Кравчук О. О.

*доктор юридичних наук, доцент,
суддя*

*Вищого антикорупційного суду,
професор кафедри інформаційного, господарського та
адміністративного права*

*Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Академічні й професійні навчальні заходи для юристів, так само як і більшість сфер суспільного життя з 2020 р., здебільшого, перейшли в дистанційний формат, що дає багато можливостей, і водночас несе ряд недоліків, привносить багато нових викликів. Автор в останні роки мав досвід проведення навчальних заходів для різної професійної юридичної аудиторії – студентів бакалаврського та магістерського рівня, аспірантів та практикуючих юристів, а також сам проходив значну кількість навчальних професійних заходів як онлайн, так і офлайн. Це дало підстави задуматись, як краще проводити онлайн навчальні заходи для юристів для одержання максимального ефекту.

Спробуємо охарактеризувати деякі організаційні та педагогічні прийоми, які, на думку автора, є доцільними для ефективного дистанційного навчання юристів.

Організованість і пунктуальність. Для дистанційного навчання важливим є вчасний початок і вчасне закінчення всіх навчальних заходів. Здається, що учасники почуваються вкрай розгублено, коли в призначений час вони не одержують лінк на підключення, або підключений лінк не працює. При аудиторному навчанні, в разі затримки заняття, студенти (під студентами тут і далі розуміються всі особи, що навчаються в університеті чи на різних навчальних заходах) можуть зайняти себе професійним спілкуванням із колегами. Проте вони не мають такої можливості при дистанційному навчанні. Важливість вчасного закінчення заходу пов'язується з повагою до учасників наступних занять. Як у викладача, так і в студентів можуть бути наступні заняття, до яких слід підготуватися, зробивши для цього перерву. Якщо викладач не може провести заняття з певних причин, про це варто повідомити заздалегідь, а не в останній момент. Пунктуальність створює атмосферу взаємної поваги та організованості.

Говорячи про організованість та пунктуальність, зазначу, що досить дивним, з погляду студента, може виглядати використання в навчальному процесі пробних програм, або програм, де тривалість заняття обмежена в часі, й кожного разу необхідно переривати заняття через деякий короткий час. Це не сприяє створенню робочої атмосфери в онлайн-аудиторії.

Знайомство. При дистанційному навчанні слід приділяти увагу знайомству. Організаторам навчання варто обмірковувати заходи для знайомства студентів, що навчаються онлайн, між собою. Викладачам слід розказувати про себе, надавати лінк на власну сторінку в Інтернеті та в соціальних мережах (при наявності). В невеликих навчальних групах може бути доцільним виділення часу для того, щоби познайомитись зі студентами.

Відвертість. У сучасному світі університетське навчання змінилося, і від надання інформації для засвоєння більше тяжіє, або має тяжіти, до професійної дискусії. І всі учасники прагнуть до відвертості, адже саме знайти відверті відповіді на професійні запитання від спеціаліста – найбільш важлива мета навчання.

Нажаль, дистанційне навчання не сприяє більшій відвертості, що пояснюється відсутністю зорового контакту та специфічної обстановки роботи в малих групах, яка, зазвичай, є більш сприятливою для відвертої професійної дискусії. Слід шукати прийоми для створення більш довірливої обстановки, спонукаючи студентів до професійної відвертості, й демонструючи відвертість у відповідь. Звісно, при цьому слід неухильно додержуватись професійної викладацької та юридичної етики.

Зворотний зв'язок. Має організовуватись належний зворотний зв'язок між студентом і викладачем. Навчальний захід не повинен бути монологом викладача. За дистанційного навчання, частіше слід проводити брейн-штормінг та інші заходи, що актуалізують увагу, задавати уточнюючі запитання до аудиторії, заохочувати до міні-виступів і завдання запитань студентами. Для студентів важливо знати правила та мати легкі працюючі канали зв'язку з викладачем та організаторами навчання (деканом, завідувачем кафедри, начальником навчального відділу, куратором, організатором тренінгу).

Увімкнене відео. В різних аудиторіях є різні традиції щодо того, чи повинні бути увімкнуті відеорежими під час дистанційного заняття. Якщо навчальний заклад суворо цього вимагає, студенти частіше присутні із увімкненими камерами. В деяких навчальних групах студенти взагалі рідко вмикають камери. В таких випадках у викладача може створюватись враження «розмови самого з собою», що також не сприяє відвертості й ускладнює належну організацію зворотного зв'язку при навчанні. Так чи інакше, викладач практично завжди проводить лекцію при увімкненій камері, відсутність у викладача камери є, скоріше, «паганим тоном», пагано сприймається аудиторією. На випадок відсутності гарної якості зв'язку, а також для деяких технічних перерв, доцільно мати фото профіля, вмикати його при вимкненні відео. Так, в аудиторії, в свою чергу, не створюватиметься враження пустого екрана. Загалом, студентів варто заохочувати частіше включати камеру, щоби бачити один одного, адже саме так створюється ефект присутності.

Обстановка і зовнішній вигляд. Учасникам онлайн заходів (у першу чергу, викладачам) слід задумуватися над тим, як лекція, і в т.ч. вони самі, виглядають на камері. Для цього,

зазвичай, призначено програмний засіб (функція в програмі), з допомогою якої промовець може побачити себе сам. Ця картинка для студента не має створювати відштовхуючий ефект. Так, варто мати гарне освітлення (щоб не виглядало «як з погребу», й обличчя не було дуже блідим). Краще вдягати охайний одяг, мати охайну зачіску та зовнішній вигляд (щоб не виглядало, нібито викладач щойно прокинувся, адже це створює атмосферу неповаги). Звісно, не йдеться про вдягання ділового костюму на онлайн лекцію, це може бути навіть і футболка, але краще, щоби вона не виглядала, як піжама. Фон за спиною має бути приємним, і (краще) діловим. Не варто проводити заняття на фоні ліжка чи стойки з посудом. Але не дуже добре виглядає й біла стіна за спиною. Краще, коли камера розташована приблизно на рівні очей, а не вище, й не нижче – щоби обличчя не виглядало деформованим. Схожих рекомендацій варто додержуватися й студентам.

Також слід проводити онлайн заходи в тихому приміщенні. Не варто робити цього в дорозі, зокрема в автомобілі, в кафе, на вулиці. Це може створювати атмосферу неспідготовленого викладача, який проводить захід поміж інших важливих справ, і насправді в нього немає часу на проведення заняття; це може ображати учасників. Викладачу не слід без відчутної необхідності відволікатися під час проведення онлайн заходу, в т.ч. на дзвінки, інше користування мобільним телефоном.

Мультимедіа. На моє переконання, всі лекції, навіть очні, мають обов'язково забезпечуватися слайдами. Забезпечені слайдами лекції значно краще сприймаються будь-якою аудиторією. Звісно, іноді трапляються курси, які читаються один раз, часом, без часу на належну підготовку, або ж викладач з певних причин не може продемонструвати готові слайди. При очному навчанні викладач іноді може провести лекцію і без слайдів, якщо він добре готовий, і застосує відповідні педагогічні прийоми, організує дискусію чи іншу форму зворотного зв'язку. Однак, при дистанційному навчанні це зовсім не так. Видається, що «голова, що говорить» з екрану, без слайдів, – це надзвичайно невдалий педагогічний прийом. Така інформація майже не сприймається, і студентам навіває сон від подібної лекції. Важливо, що певних наочних матеріалів вимагають не лише лекційні, але й семінарські, практичні заняття. Для таких занять,

якщо вони проводяться онлайн, слайди також є педагогічним прийомом першого вибору.

Як правило, студентам варто надавати можливість отримати слайди (принаймні, основну їх частину) після кожного заходу на електронну пошту або розмішувати на певному ресурсі (наприклад, на сайті закладу). Це виглядає загальноприйнятим в світі.

Правила і контроль. Під час навчання онлайн правила і контроль мають більше значення, ніж при очному навчанні. Як уже зазначалося, студентам при дистанційному навчанні може бракувати зворотного зв'язку й можливості швидко вирішити всі організаційні проблеми. Тому правила мають бути відомими заздалегідь і дотримуватися всіма учасниками навчання. Йдеться про всі ті правила, про які я зазначав вище (в т.ч. пунктуальність, наявність слайдів, камери, охайний вигляд та обстановка). Йдеться і про правила спілкування. Наприклад, викладачу чи організатору слід уміти користуватися програмно-технічним комплексом, з допомогою якого проводиться онлайн захід, і пояснити порядок користування студентам. Наприклад, необхідно роз'яснити правила реєстрації, якщо така проводиться, порядок задавання питань (наприклад, чи слід застосовувати функцію «підняти руку» чи писати в чат). Мають бути відомі засоби зв'язку з викладачем, що читає університетський курс (наприклад, електронна пошта або месенджер). Викладачу варто відповідати студентам без особливих зволікань (щоби не створювалося враження непрацюючого каналу зворотного зв'язку). Студентам при цьому не слід зловживати таким каналом зв'язку, наприклад, не варто писати в месенджер у нічний час або на вихідних, або не слід чекати відповідь на такі повідомлення, направлені в позаробочий час.

Також має бути завчасно повідомлено, чи надає викладач можливість одержати слайди після лекції

Якщо йдеться про університетське навчання, мають бути відомі правила поточного й підсумкового контролю – як отримуються бали, як здійснюється допуск до екзамену, чи можливий «автомат» за екзамен. Ці правила мають максимально дотримуватися, що створює атмосферу справедливості й довіри на курсі. Проте, дистанційна освіта нерідко вимагає більшої гнучкості, й за необхідності, правила (наприклад, щодо

одержання балів) слід змінити. В такому випадку варто пояснювати студентам сутність змін.

ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Красицька Л. В.

*доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції
академічної та університетської правової науки
та розвитку юридичної освіти
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

У сучасних умовах запровадження карантинних заходів щодо запобігання виникненню, поширенню і розповсюдженню епідемій, пандемій коронавірусної хвороби (COVID-19) застосування дистанційної форми навчання або елементів дистанційного навчання ставить перед учасниками освітнього процесу нові виклики та вимоги.

У пункті 1.2 Положення про дистанційне навчання, затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 р. № 466, зазначається, що під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [1].

Дистанційна форма навчання передбачає проведення занять з використанням різноманітних платформ, наприклад, ZOOM, Google meet та ін. Використання інформаційно-комунікаційних технологій обумовлює розробку й певних правил поведінки учасників освітнього процесу, причому дотримання таких

правил поведінки має відбуватися як здобувачами вищої освіти, зокрема вищої юридичної освіти, так й науково-педагогічними працівниками. Саме спільна спрямованість учасників освітнього процесу досягти мети дистанційного навчання вимагає дотримання етичних правил та норм у процесі отримання освітніх послуг.

По-перше, учасники освітнього процесу при застосуванні дистанційної форми навчання мають дотримуватися загальних етичних правил спілкування. У цьому контексті можуть бути застосовані, наприклад, певні правила етичної поведінки, які є аналогічними тим правилам, що встановлені й для державних службовців. Зокрема у пункті 3 Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджених Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05 серпня 2016 р. № 158 (у редакції наказу Національного агентства України з питань державної служби від 28 квітня 2021 р. № 72-21), передбачено, що державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування зобов'язані у своїй поведінці не допускати: використання нецензурної лексики, підвищеної інтонації; принизливих коментарів щодо зовнішнього вигляду, одягу, віку, статі, сімейного стану або віросповідання особи; поширення чуток, обговорення особистого або сімейного життя колег, членів їх сімей та інших близьких осіб; впливу приватних, сімейних, суспільних або інших стосунків чи інтересів на його (її) поведінку та прийняття рішень під час виконання своїх посадових обов'язків; прояву будь-якої з форм дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, а також за мовними або іншими ознаками тощо [2].

По-друге, певні етичні правила мають бути для учасників освітнього процесу, які обумовлені використанням саме інформаційно-комунікаційних технологій, наприклад, з якого місця учасники освітнього процесу приєднуються до навчального заняття; який вигляд мають аватарки учасників освітнього процесу; наскільки доречним є можливість випити кави, чаю тощо під час проведення навчального заняття; доцільно визначити час, протягом якого можливе спілкування учасників

освітнього процесу щодо отримання консультацій, обговорення виконаних завдань тощо.

Отже, зазначені вище положення свідчать про те, що на рівні закладу вищої освіти мають бути розроблені певні корпоративні етичні правила поведінки учасників освітнього процесу при застосуванні дистанційної форми навчання.

Література:

1. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : Наказ Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 08.09.2021).

2. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05 серпня 2016 р. № 158 (у редакції наказу Національного агентства України з питань державної служби від 28 квітня 2021 р. № 72-21). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#n13> (дата звернення: 08.09.2021).

ВИКОРИСТАННЯ АДАПТИВНОГО ВЕБ ОРІЄНТОВАНОГО ТЕСТУВАННЯ В ІНШОМОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПРАВНИКІВ

Краснопольський В. Е.

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри іноземних мов

Луганського державного університету внутрішніх справ

імені Е. О. Дідоренка

м. Северодонецьк, Луганська область, Україна

Традиційний підхід до навчання іноземної мови, що домінує на міжфакультетних кафедрах різних закладів вищої освіти, основу якого спочатку складають викладач, підручник і деякі технічні засоби навчання, також не здатний повною мірою задовольнити зростаючі запити прискореного темпу міжкультурної взаємодії з огляду на об'єктивне часове обмеження.

Стрімко розвиваються інформаційно-комунікативні технології, які можуть компенсувати наявний розрив, однак вони поки ще не знаходять належного застосування в процесі викладання іноземних мов у начальних закладах.

Сучасні навчальні системи здебільшого є статичними. Основою таких систем є робота зі статичним навчальним курсом, повна структура якого розробляється викладачем і потім, без будь-яких змін, пропонується студенту для вивчення. Основною метою розробника курсу є забезпечення максимального засвоєння матеріалу цільовою аудиторією. Такий підхід пов'язаний із певними проблемами:

- ігноруванням індивідуальних психофізіологічних особливостей студентів під час заняття;
- розробкою навчального матеріалу, розрахованого на «усередненого» студента;
- слабким зв'язком між різнотипними елементами навчального курсу (наприклад, між тестами та практичними заняттями);
- під час опитування окремих студентів решта академічної групи практично не включена в роботу і не діє;
- витратою викладачем більшої частини робочого часу на перевірку письмових завдань;
- відсутнім зворотним зв'язком між викладачем і студентом;
- проміжним контролем, який проводиться нерегулярно;
- студенти зацікавлені отримувати оцінки, але при цьому мають низький рівень мотивації до одержання нових знань.

Із метою подолання зазначених вище недоліків завідувачем кафедри іноземних мов ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка В.Е. Краснопольським спільно з проректором ЛНУ імені Тараса Шевченка О.С. Меньяйленко розроблена адаптивна система навчання іноземних мов студентів нефілологічного профілю на основі освітніх вебтехнологій, яка включає такі елементи:

1) *зниження рівня тривожності та технологія емоційної підтримки за рахунок нейтралізації деструктивних емоційних станів учнів.* Досягаються описані впливи за рахунок: використання комп'ютерного поліграфа для контролю психоемоційного стану студентів; надання навчальних завдань, що відповідають рівню знань студентів; використання заохочувальних реплік, які супроводжують виконання проміжних і підсумкових комп'ютерних тестів; музично-функціональної комунікації за допомо-

гою інструментальної релакс-музики, розміщеної на спеціалізованих сайтах; колірної комунікації, що базується на вимогах стосовно оформлення мультимедійних презентацій; щирих бесід зі студентами про користь використання вебтехнологій під час вивчення іноземних мов; перемикання на емоційно позитивні думки, образи;

2) визначення домінантного каналу сприйняття інформації засобами комп'ютерного голосового поліграфа дозволяє розділити студентів на групи відповідно до каналів сприйняття інформації: аудіали, візуали, кінестетики;

3) оцінювання нервово-емоційного стану студентів у процесі навчання іноземних мов на основі розробленої комплексної методики за допомогою методів електроенцефалографії, багаторівневого голосового та комп'ютерного поліграфного обстеження;

4) методика контролю успішності студентів на основі адаптивних вебтестів, що мають блокову адаптацію (вар'ювальна розгалужена стратегія), яка розміщена на спеціалізованому сайті <https://test.aim2.top>.

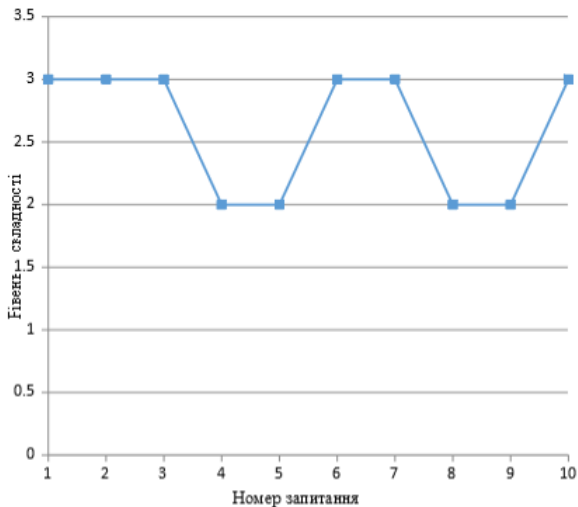

Рис. 1. . Схема подання завдань під час блокової адаптації (О – помилкова відповідь, В – правильна відповідь)

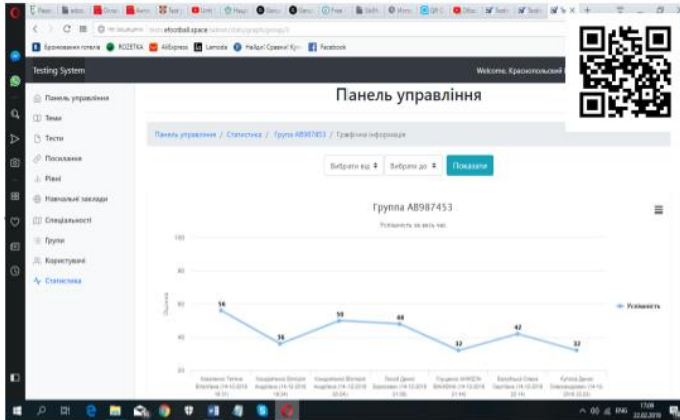

Рис. 2. Скріншот екрану монітора зі статистичними даними успішності групи після виконання адаптивного тесту

Головне меню сайту має такі вікна: «Час роботи», «Почати тестування», «Кількість запитань», «Кількість правильних відповідей», «Результат».

Робота з вікнами.

Розпочати тестування. Банк завдань складається з тестів 5 рівнів складності (Elementary, Pre-Intermediate, Intermediate, Upper – Intermediate, Advanced). Комп'ютер надає завдання, що відповідають третьому рівню складності (Intermediate). У разі 10% неправильних відповідей програма починає показувати завдання другого рівня Pre-Intermediate. Якщо студент не може впоратися, комп'ютер знижує завдання до першого рівня. Аналогічно відбувається підвищення рівня складності Intermediate → Upper- Intermediate → Advanced.

Результат. Для зупинки проходження тесту використовувалися такі критерії:

- 1) вичерпані всі запитання в банку завдань тесту;
- 2) рівень знань оцінений із достатньою точністю;
- 3) опитуваний показав низький рівень знань під час виконання завдань тесту.

У разі 34% неправильних відповідей після тестування припиняється, і студент отримує незадовільну оцінку.

У процесі проходження адаптивного тесту студенти з високим рівнем знання іноземної мови отримують більшу кількість складних завдань, із низьким рівнем знання – більшу кількість легких. Кількість правильних відповідей у деяких студентів збігається, але з урахуванням рівня складності запитань кожен набирає бали в рамках певного мовного рівня.

Для кожного студента комплект завдань є індивідуальним, у результаті чого мінімізується можливість підказок, запам'ятовування правильних відповідей тощо. Під час повторного проходження тесту студенти виконують нові завдання, що зменшує вплив ефекту тренуваності. Оскільки банк завдань містить 800 запитань, що охоплюють всі мовні рівні, це значно зменшило вплив ефекту вгадування на результати тестування.

Ухвалення рішення про зміну порядку виконання тестів здійснюється після аналізу результатів обробки спеціального блоку завдань і дозволяє студенту, що знаходиться в будь-якій точці світу, надати завдання, що відповідають його рівню знань.

Експериментальне дослідження підтвердило ефективність розробки системи адаптивного навчання студентів нефілологічного профілю підготовки на основі освітніх вебтехнологій. Порівняльний кількісний і якісний аналіз отриманих у результаті педагогічного експерименту даних і статистично значущі збільшення розробленого показника ефективності іншомовної підготовки показали, що після використання адаптивної системи навчання іноземних мов кількість студентів експериментальної групи з рівнем знання іноземної мови A1 зменшилася на 15,21%, з рівнем A2 – збільшилася на 6,88%, з рівнем знань B1 – збільшилася на 6,16%, з рівнем знань B2 – на 2,54%, при зменшенні кількості студентів з рівнем знань A1 на 6,14% у контрольній групі. Кількість студентів з рівнем A2 збільшилася на 1,44%, з рівнем знань B1 – на 3,61%, з рівнем знань B2 – на 0,36%. Показник ефективності іншомовної підготовки студентів нефілологічного профілю (перейшли на наступний рівень – A1 → A2 → B1 → B2.) збільшився на 30,79%.

Оцінювання правильних відповідей, що відповідають рівню знань завдань, відбувається за такою шкалою.

Таблиця 1

Відповідність за 100-бальною і 12-бальною шкалами

Правильні відповіді (%)	Бал	Правильні відповіді (%)	Бал
100	12	52 – 59	6
92 – 99	11	44 – 51	5
84 – 91	10	36 – 43	4
76 – 83	9	28 – 35	3
68 – 75	8	20 – 27	2
60 – 67	7	12 – 19	1

Інформація про неправильні відповіді виводиться на екран у такому вигляді:

№ запитання	Мовний рівень	Відповідь студента	Правильна відповідь	Тема	Вебпосилання
-------------	---------------	--------------------	---------------------	------	--------------

М. Золотова, Л. Делягіна, Н. Камінська, Т. Мартянова у праці [1, с. 63–66] виділяють цілу низку переваг адаптивних комп'ютерних тестів:

1) індивідуальний темп проходження тестів для кожного тестованого, який забезпечується відповідним алгоритмом програми;

2) створення ситуації успіху за рахунок усунення надскладних завдань, які підвищують рівень тривожності й можуть викликати стрес;

3) високий рівень конфіденційності, за якого практично унеможливаються підказки, списування та ін.;

4) миттєвий зворотний зв'язок, повідомлення результатів тестування кожному студенту після завершення виконання індивідуально підібраного комплекту завдань;

5) оптимізація кількості завдань і пов'язаного із цим скорочення часу тестування.

Водночас адаптивні навчальні курси на основі вебтехнологій мають і низку недоліків, найсерйознішими серед яких є:

1. Необхідність ретельної деталізації навчального курсу та дублювання елементів навчального курсу з різним ступенем викладу матеріалу (це необхідно для того, щоб надавати студенту детальний матеріал, якого вимагає його поточний

рівень знань), що істотно ускладнює розроблення навчального курсу.

2. Необхідність часто здійснювати контроль знань. Для підвищення ефективності роботи алгоритму адаптивного навчання необхідно мати об'єктивнішу інформацію про поточний рівень знань студента, отже, необхідно часто проводити тестування з різних розділів навчального курсу.

Сумарний час на навчання та тестування під час адаптивного навчання на основі вебтехнологій не має перевищувати час на вивчення статичного курсу.

На основі проведеного дослідження ми дійшли висновку, що використання адаптивної системи навчання іноземних мов уможливило її використання як інтегрованої частини іншомовної підготовки майбутніх правоохоронців, особливо у форматі змішаного навчання.

Література:

1. Компьютерные адаптивные тесты и достоверность результатов тестирования по английскому языку. URL: http://www.unn.ru/pages/e-library/vestnik/19931778_2014_3-4_unicode/12.pdf.

2. Краснопольський В.Е., Меньяйленко О.С., Могілевська Н.Е., Тищенко А.Ю. Комп'ютерна програма «Сайт адаптивного навчання». Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 87049.

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Міловська Н. В.

*доктор юридичних наук, доцент,
головний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції
академічної та університетської правової науки
та розвитку юридичної освіти
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

В умовах сьогодення дистанційне навчання з використанням різних веб-серверів, платформ і ресурсів стає невід'ємним елементом вищої юридичної освіти. Під дистанційним навчанням у науковій літературі розуміється сукупність технологій, що забезпечують надання тим, хто навчається, основного обсягу досліджуваного матеріалу; інтерактивна взаємодія студентів і викладачів у процесі навчання, надання студентам можливості самостійної роботи з освоєння досліджуваного матеріалу [1, с. 182].

Інформаційно-комунікативні технології нині можуть забезпечити освітню діяльність різноплановими, компактними й оперативними засобами, що слугують активному пізнавально-творчому розв'язанню студентом-юристом суперечностей у теорії і практиці. Водночас юридична освіта потребує оволодіння навичками комунікативності, ораторської майстерності, діалогу, медіації тощо, що є можливим лише при особистому спілкуванні між здобувачами вищої юридичної освіти та викладачем. Сучасні технології не замінять викладача та його функції також як організатора навчальної діяльності, який створює психолого-педагогічні умови для тих, хто навчається [2, с. 258]. Більше того, дослідники вказують на оновлену роль викладача, що стає наставником-консультантом, який координує процес навчання, постійно вдосконалюючи власні курси та навички [3].

За підтримки закладу вищої юридичної освіти саме викладач має встановлювати межі, створювати програми, розробляти завдання, організовувати спілкування в мережі, консультувати на всіх етапах діяльності й, урешті, оцінювати навчальні досягнення

студентів [4, с. 3], адже результатом підготовки фахівця у галузі права є його професійна компетентність, рівень якої безпосередньо залежить від якості організації освітнього процесу. Водночас в умовах дистанційного навчання відбувається суттєва зміна ролі й самих студентів-юристів, адже дистанційна навчальна робота вимагає від них прояву більшої пізнавальної активності, самостійності й відповідальності.

Однією із умов підвищення ефективності процесу формування професійних компетентностей майбутніх юристів у процесі дистанційного навчання є *забезпечення різнорівневої інтерактивної взаємодії суб'єктів освітнього процесу*. Студент постає вже не об'єктом цілеспрямованого педагогічного впливу, а рівноправним суб'єктом освітнього процесу. Відбувається перехід від трансляції знань викладачем до інтерактивної взаємодії суб'єктів освітнього дистанційного процесу, яка забезпечується наявністю посередника – відповідного веб-середовища [5, с. 363]. Студенти при цьому отримують можливість узяти на себе частину активності викладача, що сприяє підвищенню їхньої мотивації до навчання й забезпечує його продуктивність.

Ефективним засобом забезпечення інтерактивної суб'єктної взаємодії в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі права є практико-орієнтовані інтерактивні форми й методи навчання. Практико-орієнтований підхід дозволяє моделювати предметний зміст професійної діяльності, тим самим забезпечуючи умови трансформації навчальної діяльності студента в професійну діяльність фахівця. При цьому вихідними позиціями практико-орієнтованих технологій взаємодії суб'єктів освітнього процесу є: перехід від інформативних до активних методів і форм навчання з включенням у діяльність студентів-юристів елементів проблемності, наукового пошуку, різноманітних форм самостійної роботи; перехід від відтворення матеріалу до його розуміння, мислення; перехід до такої організації взаємодії викладача та студента, при якій акцент переноситься з навчальної діяльності викладача на пізнавальну діяльність студента.

Важливою умовою дистанційного навчання майбутніх юристів є також *організація індивідуалізованого педагогічного супроводу самостійної пізнавальної діяльності студентів*.

Дійсно, незважаючи на активне застосування інформаційно-комунікаційних технологій, незамінну роль у процесі організації дистанційного навчання зберігає викладач, основним завданням якого в умовах дистанційної освіти визнається управління самостійною роботою студентів. До функцій викладача в системі дистанційної освіти також належать: формування спонукальних мотивів; постановка цілей і завдань; передача знань, досвіду й формування умінь; організаційно-розпорядча діяльність; організація взаємодії між слухачами; контроль процесу навчання; контроль якості знань і професійних навичок [5, с. 364].

Під час роботи з навчальним середовищем саме викладач супроводжує індивідуальну освітню програму студента, виконуючи проектну функцію – розробку навчального матеріалу та індивідуальної програми навчання. Окрім того, за потребою він здійснює індивідуальне консультування студента з лекційного матеріалу, відповідає на запитання студентів, організовує лекційні, практичні заняття, тестування, здійснює керівництво курсовими, магістерськими роботами тощо. Зміна функції викладача у випадку зміни форми освіти – з традиційної на дистанційну – полягає насамперед у тому, що дистанційний викладач досягає поставленої навчальної мети засобами автоматизованої навчальної системи, у розробці якої він бере безпосередню участь. У зв'язку з цим важливим принципом організації педагогічного супроводу самостійної пізнавальної діяльності майбутніх юристів у процесі дистанційного навчання є його індивідуалізація.

Індивідуалізований педагогічний супровід самостійної пізнавальної діяльності майбутніх юристів у процесі дистанційного навчання визначається як інтегративна технологія, що містить комплекс превентивних, просвітницьких, діагностичних і корекційних заходів, спрямованих на проектування й реалізацію умов для успішної адаптації й самостійної пізнавальної активності студентів в інформаційно-освітньому середовищі дистанційного навчання з урахуванням індивідуальних особливостей і потреб кожного з них [5, с. 365]. Ефективність індивідуалізованого педагогічного супроводу самостійної пізнавальної діяльності майбутніх юристів у процесі дистанційного навчання забезпечується різноманітністю й доцільністю використання

мультимедійних засобів, цінність яких полягає в можливості найкраще представити навчальну інформацію й забезпечити індивідуальний підхід до кожного з тих, хто навчається. Крім цього, необхідним елементом педагогічного супроводу самостійної діяльності студентів у процесі дистанційного навчання є контроль якості знань. Викладач повинен переглянути виконану студентом роботу, прокоментувати та оцінити її [6, с. 235]. При цьому результати контролю та оцінки знань у дистанційному навчанні повинні бути об'єктивними та стабільними, доступними для студентів.

Отже, застосування технологій дистанційного навчання у процесі професійної підготовки майбутніх юристів висуває нові вимоги до викладачів, які забезпечують навчальний процес і повинні володіти необхідними компетенціями для якісної організації дистанційного навчання (предметною, методичною, комунікативною тощо). З цією метою доречними є організація та проведення тренінг-курсів для викладачів з основ організації дистанційного навчання за допомогою інформаційних платформ, а також розробка методичних рекомендацій щодо організації педагогічного супроводу самостійної пізнавальної діяльності студентів-юристів у процесі дистанційного навчання, за допомогою яких викладачі матимуть змогу поглибити їхні знання, уміння й навички щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічних цілях, освоїти технологію організації суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу засобами дистанційного навчання, ознайомитись з можливостями передачі та прийому інформації, організації самостійної роботи студентів, контролю й оцінки рівня засвоєння ними навчального матеріалу тощо.

Формування професійних компетентностей майбутніх юристів у процесі дистанційного навчання має здійснюватись на основі системного, компетентнісного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та практико-орієнтованого підходів з урахуванням принципів системності, відкритості, безперервності, послідовності, зв'язку теорії з практикою, доступності, наочності, інтерактивності, єдності навчальної й дослідницької діяльності, індивідуалізації педагогічного супроводу. Крім цього, необхідною умовою забезпечення якості дистанційної вищої юридичної освіти є вивчення й упровадження в практику

ефективних педагогічних технологій, розроблених фахівцями різних країн у цій галузі, а також подальший розвиток теоретико-методологічної бази дистанційного навчання відповідно до нових умов існування суспільства, які постійно та швидко змінюються.

Література:

1. Смокович М. Юридична освіта в умовах дистанційного навчання. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 2. С. 181–184.

2. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.

3. Berezhna S., Prokopenko I. Higher Education Institutions in Ukraine during the Coronavirus, or COVID-19. *Outbreak: New Challenges vs New Opportunities*. URL: <https://lumenpublishing.com/journals/index.php /rrem/article/view/2771> (дата звернення: 02.09.2021).

4. Davydova N., Sabodash R., Mendzhul M., Milovska N., Lukasevych-Krutnyk, I. Civil Law Status of the Institution of Higher Education in Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. Volume 23. P. 1–9.

5. Свідовська В. А. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами дистанційного навчання. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер. «Педагогіка і психологія»*. 2016. № 2. С. 361–367.

6. Технологія створення дистанційного курсу: навч. посіб. / за ред. В. Ю. Бикова, В. М. Кухаренка. К.: Міленіум, 2008. 324 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Мушенко В. В.

*доктор юридичних наук, доцент, академік
Національної академії педагогічних наук України,
професор кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
Київського національного
торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна*

Після відновлення власної незалежності, Україна взяла на себе зобов'язання щодо побудови демократичної держави, забезпечення розвитку громадянського суспільства, реалізації принципу верховенства права тощо. У контексті проголошення Конституцією України прав і свобод людини та громадянина як найвищої цінності правової держави [1], доцільним є здійснення дослідження проблем забезпечення права людини на освіту в умовах існуючої наразі пандемії COVID-19. Адже сучасна епідеміологічна ситуація сприяла створенню проблеми безпосередньої участі здобувача очному процесі отримання освітніх послуг.

Не численні дослідження проблем та наслідків впливу пандемії COVID-19 на освітні відносини належать окремим сучасним педагогам (Раков С.А. [2] та ін.). Домінуюча роль у всебічному статистично-аналітичному висвітленні зазначеної проблеми у електронних ресурсах належить аналітикам (Сібру О., Назаренко Ю., Когут І. [3]; Бетлій О., Джигир Ю., Ковтонюк П., Новосад А., Панченко Ю. [4]).

Дослідження особливостей правового регулювання відносин забезпечення очного, заочного та дистанційного освітнього процесу в умовах пандемії не знайшло достатнього відображення у сучасній науці по причині відсутності інформації щодо часових меж існування даного суспільно-негативного явища та по ряду інших причин.

Виходячи із зазначеного вище, *метою* даного дослідження є виявлення освітньо-правових проблем, які сформувалися у процесі організації дистанційних відносин навчального процесу

під час карантину, а також здійснення аналізу бази нормативно-правового регулювання таких відносин та надання пропозицій щодо його удосконалення.

Спочатку зазначмо, що питання нормативно-правового регулювання дистанційного навчання є складовою оголошеної для обговорення проблематики «етики дистанційного навчання» саме тому, що право та етика є досить пов'язаними науками та соціальними феноменами. Етика вивчає та визначає «суспільні норми поведінки та моральні правила певної суспільної чи професійної групи», а право являє собою «комплексну суспільну науку, система знань про об'єктивні закономірності і випадковості виникнення, розвитку і функціонування права і держави в їхній структурній єдності, їхнє місце і роль у суспільному житті» [5].

Отже, для встановлення повноти законодавчого закріплення процесу дистанційного навчання, проаналізуємо основні міжнародні та національні нормативно-правові акти, які визначають права людини на освіту в Україні:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. визначає: кожна людина має право на освіту (п. 1); освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод (п. 2); батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей (п. 3, стаття 26) [6].

2. Конституції України від 28 червня 1996 р. визначає: кожен має право на освіту; держава забезпечує: доступність і безоплатність освіти, розвиток різних форм навчання (стаття 53) [1].

3. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. (регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти) визначає дистанційну форму здобуття освіти як основну форму та характеризує її як індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних

психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій (п.1, п.4. стаття 9) [7].

4. Затвержені Самітом ООН нові орієнтири розвитку «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» у вересні 2015 р. в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН як підсумковий документ містить 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань, четверта ціль, виконання якої здійснює також і Україна, передбачає «забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти» [8].

Узагальнимо, що міжнародні та вітчизняні нормативно-правові акти містять приписи про можливість здійснення дистанційної форми здобуття освіти як основної форми організації та здійснення освітнього процесу. Проте, хаотичне врегулювання відносин дистанційного навчання призвело, у першу чергу, до порушення п. 3 ст. 26 Загальної декларації прав людини щодо пріоритетності батьків у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей (очна чи дистанційна форма).

Також в порушення приписів Закону України «Про освіту», Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти та науки України (як компетентні державні органи у сфері освіти у нашій державі) та заклади освіти (як юридичні особи, які беруть участь у реалізації права на освіту) не запропонували адекватний очному навчанню вчасний та чіткий нормативно-правовий механізм здійснення дистанційного навчання. Органи виконавчої влади лише ситуативно формували розпорядчі акти щодо врегулювання відносин дистанційного навчання в умовах карантину, а заклади освіти не в повному обсязі забезпечували їх виконання через брак досвіду дистанційного навчання та відсутність необхідної державної методичної допомоги, зокрема, у частині використання технології та методик навчання за допомогою освітніх онлайн-інструментів (пояснення нового матеріалу, здійснення зворотного зв'язку зі здобувачами, тренування навичок, оцінювання результатів навчання тощо).

Висновки. У результаті проведеного нами дослідження встановлено, що міжнародні та національні нормативно-правові акти визначають освіту одним з основних прав людини, гарантують у нашій державі загальний доступ до освіти. Право на освіту в Україні на законодавчому рівні також забезпечується через дистанційну форму її здобуття. Однак, слід зазначити, що

неналежне забезпечення органами державної виконавчої влади процесу дистанційного навчання сформувало безліч проблем у його здійсненні та вплинуло на якість отриманих здобувачами освітніх послуг.

Перспективними напрямками здійснення подальших наукових досліджень у даній царині для вітчизняних науковців є розробка способів, методів та правових механізмів забезпечення покращення рівня надання закладами освіти освітніх послуг у дистанційній формі.

Література:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua>
2. Раков С.А. Пандемія Covid-19 і Освіта: Нова Реальність. URL : https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/prezentatsiya_Rakov-S.A.-Pandemiya-Covid-19-i-Osvita-Nova-Realnist.pdf
3. Сібру О., Назаренко Ю., Когут І. Коронавірус та освіта: аналіз проблем і наслідків пандемії. Блог Cedos. URL : <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii/>
4. Бетлій О., Джигир Ю., Ковтонюк П., Новосад А., Панченко Ю. Здоров'я та освіта: як пандемія Covid-19 вплинула на доступ до публічних послуг в Україні. Аналітичний огляд. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Analitchnyy-oglyad.pdf>
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. : Перун, 2004. 1440 с.
6. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
7. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.
8. Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. Підсумковий документ. 2015. URL : <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЕТИКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Олійник О. С.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Сьогодні з впевненістю можна заявити про те, що, на превеликий жаль, під час реалізації навчальних програм, у вищих навчальних закладах практично повністю втрачений контакт між студентом та викладачем. Такі реалії, до яких призвела всесвітня пандемія коронавірусу, викликають в деяких викладачів апатію та, в окремих випадках, навіть неспроможність здійснювати викладацьку діяльність на достатньому професійному рівні. На наше переконання це – звичайна реакція на незвичайну ситуацію, адже викладач (науково-педагогічний працівник) – це особа, яка за основним місцем роботи у закладах вищої освіти проводить навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) або організаційну діяльність [1]. І виконує викладач свою роботу в аудиторіях, де відбувається обмін як інформацією, так й емоціями, думками тощо.

Звичайно, професійна діяльність науково-педагогічних кадрів є неперервним процесом розв'язання навчально-виховних завдань, спрямованих на розвиток особистості студента, її ефективність значною мірою визначається сформованістю ціннісних орієнтацій майбутнього професіонала своєї справи. Моральне виховання у вищому навчальному закладі ґрунтується на засвоєнні програмного матеріалу, передбаченого навчальними планами з окремих предметів та дисциплін, і кожен викладач має застосовувати з цією метою свій предмет [2].

Технології, які використовують сучасні науково-педагогічні працівники є по суті комплексом знань, умінь і навичок, необхідних останнім для вирішення стратегічних, тактичних, а також процедурних завдань під час здійснення навчально-виховного процесу. В даному випадку мова йде про певну систему взаємодії викладача із студентами, способи вибору та впорядкування навчального матеріалу згідно з вимогами навчального плану та

практичними потребами об'єктивної реальності. Тобто, педагогічна технологія є описом системи взаємодії викладач-студент, які слід виконати для оптимальної реалізації навчального процесу. Уміння налагоджувати оптимальні взаємостосунки з студентами, змінювати їх відповідно до розвитку студентів і їхніх вимог до викладачів є важливим компонентом педагогічної майстерності [2].

Завдання викладача сьогодні – не просто передавати знання, а бути модератором, показчиком, помічником, щоб навчити студента самостійно здобувати та аналізувати інформацію, інтерпритувати її, в тому числі, за допомогою ІТ-технологій і робити інноваційні винаходи, розробки. Водночас, останні, не зважаючи на пандемію, локдауни тощо, не повинні переважати серед способів і методів, які використовують сучасні науково-педагогічні працівники. Також потребують своєї розробки та вдосконалення правила поведінки викладачів під час викладання з використанням ІТ-технологій (дистанційно). Адже, звичайні вироблені практикою та затвердженні вищі навчальними закладами норми етичної поведінки викладачів, не відповідають в повній мірі тим умовам праці, які існують сьогодні.

Насправді вироблення та дотримання науково-педагогічними працівниками простих правил дистанційного викладання надало б можливість й студентам й викладачам відчувати себе більш комфортно та затишно в умовах пандемії.

Серед таких правил, хотілося б побачити положення, які будуть відображати роль кожного з учасників навчального процесу, їх відповідальність за якість як самого викладання, так і за відповіді, які повинні надавати студенти на запит викладача. Так, наприклад, викладач під час проведення занять зазвичай вмикає камеру, щоб студенти його бачили. Водночас, студенти часто цього не роблять, посилаючись на несправність своєї камери чи інші технічні проблеми, особливо якщо мова йде про такий вид занять як лекція. Здавалося б, що не так вже й це важливо. Дійсно, студентам не вмикати камеру дуже зручно, вони почувають себе вільно й можуть навіть займатися своїми справами. Але хіба для того викладач читає свою лекцію, щоб студенти почували себе комфортно?

Ще один момент. Під час читання лекції, зважаючи на вище вказані моменти, виникає питання: чому викладачу не записати

курс лекцій в зручний для цього час й не пускати безпосередньо на лекції зроблений відеозапис?

І це далеко не всі нюанси етики дистанційного навчання.

Тому, на наш погляд, сьогодні назріла гостра необхідність у виробленні таких правил, положення яких врегульовували б зазначені питання, надали б можливість не лише студентам, а й викладачам відчувати впевнено, зручно та комфортно.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

2. 8 ознак, які вирізняють сучасного викладача. Державний університет телекомунікації. URL: http://www.dut.edu.ua/ua/news-1-562-9204-yakiy-vin-suchasny-vikladach_kafedra-vischoi-matematiki

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ЯК СПОСІБ РЕГУЛЯЦІЇ ПОВЕДІНКИ ЮРИСТА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Пленюк М. Д.

*доктор юридичних наук, професор,
учений секретар*

*Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

Освіта є фундаментальною категорією, однією із основних функцій життя та цінністю усіх народів світу. Нею пронизані усі процеси розвитку громадянського суспільства. Вивчаючи професійні освітні особливості, крізь призму цінностей етичних засобів при підготовці студентів та вихованні професіоналів-юристів, зазвичай звертають увагу на базові парадигми, серед яких релігійні, сімейні, колективні тощо, що включають в себе взаємодопомогу, повагу один до одного та до старших за віком осіб, патріотизм, толерантність, прагнення до компромісу, практичність, автономність суб'єкта, свободу

обміну інформацією, цілеспрямованість, добропорядність, рішучість, активну життєву позицію та ін.

Відомо, що професійна етика формується при високій культурі ділового спілкування; у свідомій моральній саморегуляції професіоналів; виступає своєрідним магістральним напрямом наукового розвитку та, відповідно, є важливою при впровадженні дистанційного навчання для студентів.

Зародження дистанційного навчання відбулося в XVIII столітті. Завдяки письмовому листуванню студенти отримували від університету навчальні матеріали, в свою чергу, університети – виконані студентами завдання. Така форма освіти називалася кореспондентською і була започаткована в Європі та Північній Америці. У північно-західній частині Канади, де не було пошти, цю функцію виконувала поліція. Квінський університет в Кінгстоні (провінція Онтаріо), був першим університетом в Канаді, у якому запропонували кореспондентське навчання у 1889 році. У Нідерландах кореспондентська форма навчання розпочалася із запровадження у 1960-х роках середньої освіти для матерів, з метою забезпечення середньою освітою жінок, які не змогли навчатися у шкільному віці. Норвезька кореспондентська школа розпочала свою роботу у 1914 р., а в Іспанії – розвиток дистанційного навчання розпочався у 1930-х роках зі створенням класичної школи кореспондентського навчання, спрямованого винятково на професійну підготовку. У США у 1873 р. Анна Еліот Тікнор запровадила систему кореспондентського навчання для жінок серією уроків із стенографії під назвою «Товариство Тікнор». У 1950-х роках для читання лекцій використовувати радіо, а в 1960-х роках й телебачення.

Наведений короткий екскурс в історію дистанційного навчання свідчить не лише про інтенсивний розвиток технологій у суспільстві, а насамперед про високу повагу до цієї форми спілкування на шляху отримання професійних знань та про різновиди способів передання знань і практики навчання в цілому.

Сучасні зміни в інформаційних і комунікаційних технологіях, у тому числі, збільшення можливостей електронного спілкування, електронного листування тощо, зумовлюють певні зміни в культурі спілкування викладача та студентів. Сьогодні при дистанційному навчанні зворотній зв'язок між викладачем та

студентом є надважливим. Відомо, що в міжособистому спілкуванні процес сприйняття та обміну інформацією подвоюється. Крім змістовного інформативного навантаження спілкування несе в собі сприйняття і оцінку поведінки особистості. Сприйняття тієї чи іншої інформації, яка надається під час навчального процесу у формі он-лайн, залежить від багатьох причин, серед яких й наявність або відсутність комунікативних бар'єрів. У випадках виникнення комунікативного бар'єру інформація спотворюється, майже повністю змінюється її сприйняття учасниками спілкування, внаслідок чого виникають негативні відносини, в яких безперечно зароджується відчуття недовіри, яке переростає у неприязне спілкування, несприйняття навчального матеріалу тощо. Для уникнення таких ситуацій, вважаємо, що при дистанційному навчанні викладач повинен забезпечити студентам насамперед психологічний комфорт, усвідомлення того, що дистанційна форма навчання, особливо в сучасних реаліях життя, має на меті діяльній підхід «викладач-інформація-студент-співпраця». Саме завдяки такому способу регуляції можна досягти максимально ефективного результату у здобутті вищої освіти.

Однак, враховуючи те, що он-лайн навчання збільшує час перебування викладачів та студентів за комп'ютерами, на нашу думку, слід також дотримуватися й чіткого розподілу правил, які ілюструють можливості ефективної роботи, зокрема дотримуватися виваженого, стриманого спілкування (адже за відсутності візуального контакту неправильно трактовані емоційні реакції можуть негативно впливати на учасників віртуальної взаємодії), а також обмежувати вплив «токсичної» інформації, зокрема надавати студентам приклади лише достовірної інформації, не обговорювати з ними завідомо неправдиву інформацію тощо.

Підсумовуючи вищенаведене вважаємо, що професійна етика дистанційного навчання як спосіб регуляції поведінки викладача та студентів-юристів неможлива без виваженого підходу до організації подання та використання навчальної інформації, культури високого рівня професійного спілкування, належного обґрунтування доцільності отриманих знань та якісного використання їх у професійній діяльності.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ОСНОВНІ ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ

Смерницький Д. В.

*доктор юридичних наук,
старший дослідник, заступник директора
Державного науково-дослідного інституту
Міністерства внутрішніх справ України
м. Київ, Україна*

Етика – це наука, що вивчає мораль, норми поведінки, сукупність моральних правил певної суспільної чи професійної групи (лікарська етика, етика державного службовця, етика науково-педагогічного працівника тощо). Етика є важливим фактором свідомого підтримання правопорядку в суспільстві.

Професійна етика є багатозначним поняттям. По-перше, це визначені кодекси поведінки людей при виконанні ними своєї професійної діяльності. По-друге, це теорія даних кодексів, способи їхнього обґрунтування. Професійна етика різноманітна. Найбільш значимі професійні етики – це етика лікаря, етика юриста, етика бізнесу, етика вченого, педагогічна етика та ін. [1].

Наступ інформаційної епохи викликав ряд перетворень, які є глобальними не тільки за масштабом, але і за змістом. Освіта як соціальний інститут відповідно реагує на всі зрушення, що відбуваються в суспільстві. У результаті поширення інформаційно-освітніх технологій змінюється характер всіх сфер соціального життя [2, с. 21].

Але не зважаючи на розвиток інформаційних технологій, які застосовуються у навчальному процесі, розглядаючи питання етики дистанційного навчання, необхідно зазначити, що такий спосіб навчання має певні вади – відсутнє «живе» спілкування викладача з аудиторією.

Як зазначають А.П. Алексеєнко, К.І. Карпенко, Л.О. Гончаренко та В.В. Дейнека особливістю професійної етики педагога є її творчий характер. Творчість – сутність професійної культури педагога. Щораз необхідно враховувати всі фактори, перетворюючи заняття в цілісну дію, мета якого – впливати на розуми й душі студентів. Творчого підходу вимагає процес адаптації сучасного наукового знання до можливостей

і потреб навчального процесу відповідно до віку, інтелектуально-пізнавального й загального культурного рівня студентів. Творчий підхід у педагогічній професії пов'язаний із завданням подолання власного консерватизму й проявляється у вимозі творчо-критичного відношення педагога до самого себе й своєї світоглядної позиції. Творчий характер педагогічної праці визначається тим, що кожна лекція або семінар – це спектакль, який повинен проходити по всіх канолах драматичного жанру, не залишаючи нікого байдужим, і в яким глядачі й діючі особи раз у раз міняються місцями [2, с. 13-14].

І дійсно сприймати спектакль по телевізору набагато важче ніж у залі театру. Тобто, спілкування при дистанційному навчанні проходить за допомогою технічних засобів. І на наш погляд, основним завданням дистанційного навчання є його наближення до традиційного навчання, яке зазвичай проводиться у аудиторії з відповідним безпосереднім контактом педагогічного працівника та здобувачів вищої освіти (студентів).

До основних етичних принципів навчання із застосування інформаційних технологій (комп'ютерних технологій) варто віднести: поширення академічної доброчесності у викладанні та навчанні; дотримання авторських прав та прав на інтелектуальну власність; неприпустимості практики плагіату в будь-якому вияві [3, с. 2-3]. Дійсно, особливо сфера дистанційного навчання, яка використовує сучасні інформаційні технології, потребує більш пильної уваги до авторських прав на об'єкти інтелектуальної власності, їх використання у навчальному процесі з обов'язковим посиланням на авторів цих об'єктів.

Професорсько-викладацький склад у зазначеній сфері повинен дотримуватися основних етичних норм діяльності, а саме: здобувати, примножувати, зберігати і поширювати наукові знання; розвивати й удосконалювати свою освітню майстерність [3, с. 4].

Підвищення рівня наукових знань, розширення інформаційного простору та загальної культури населення також позначається на системі взаємовідносин педагога і студента. Не можна ефективно організувати навчальний процес, ігноруючи при цьому становлення відкритого інформаційно-комунікативного освітнього середовища, яке надає доступ до освітніх послуг поза фізичного простору. Обов'язок педагога –

ствердження більш демократичних, рівноправних, вільних стосунків зі студентами, які підсилюють їх довіру до викладача. Зараз педагоги мають застосовувати нові наукові методи, оперувати великим масивом знань, володіти такими технічними можливостями, експериментальною базою, про які раніше не можна було навіть здогадуватися [2, с. 25].

Для студента (здобувача вищої освіти) в процесі дистанційного навчання є неприпустимими: списування при складанні будь-якого виду контролю; здавання для оцінювання письмових робіт, не виконаних особисто [4, с. 2-3]; здійснення усної відповіді на поставлені питання викладача з застосуванням інформаційних ресурсів а не власних знань; підробка ідентифікації особистості та документів. Адже з використанням комп'ютерних технологій зазначені порушення етики навчання трапляються у значній кількості.

Зазначені питання, на наш погляд, потребують додаткового вивчення та дослідження науковцями, а також відображення у окремих розділах щодо етики дистанційного навчання в етичних кодексах закладів вищої освіти.

Література:

1. Етика як наука. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10192/> (дата звернення: 02.09.2021).
2. Навчальний посібник з курсу «Професійна етика вищої освіти» для осіб, що навчаються в магістратурі за спеціальністю «Педагогіка вищої школи». / А.П. Алексєєнко, К.І. Карпенко, Л.О. Гончаренко, В.В. Дейнека. – Харків: ХНМУ, 2015. – 77 с.
3. Етичний кодекс університетської спільноти Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <http://www.univ.kiev.ua/pdfs/official/ethical-code/Ethical-code-of-the-university-community.pdf> (дата звернення: 02.09.2021).
4. Кодекс етики студента (здобувача вищої освіти) ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України». URL: <https://www.tdmu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/10/Kodeks-etyky-studenta.pdf> (дата звернення: 02.09.2021).

ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Теліженко Л. В.

*доктор філософських наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальної юриспруденції
та конституційного права
Сумського державного університету
м. Суми, Україна*

Мурач Д. В.

*студент III курсу
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
м. Суми, Україна*

В Україні датою офіційного початку запровадження дистанційного навчання є 21 січня 2004 року, коли наказом № 40 [1] Міністерства освіти і науки України було затверджено «Положення про дистанційне навчання», що формально поклато початок введення нових технологій у галузі освіти. Однак від 24.05.2013 року це Положення втратило чинність, і на заміну йому було прийнято оновлене «Положення про дистанційне навчання», затверджене Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 року № 466 [2]. Цей нормативно-правовий акт виділяє сучасну модель дистанційного навчання, що має як свої переваги, так і недоліки.

В академічному середовищі перевагами цього виду навчання дослідники називають те, що здобувач вищої освіти може навчатися у зручний для нього час, у звичному оточенні, у відносно автономному темпі та ще й за нижчу вартість, оскільки для навчального закладу відпадає потреба в оренді приміщень, оплаті значної кількості персоналу та економії часу [3]. До позитивних сторін також відносять зняття кордонів між очною та заочною формами навчання; здатність до централізації освітнього процесу різних регіонів; задоволення здобувачів у отриманні підготовки в комфортних для них умовах; заміну конспектів електронними ресурсами та новітніми методами навчання, постійні консультації з викладачем тощо [4, 5].

Проте слід зазначити, що дистанційне навчання може бути повноцінним лише за умови добросовісного виконання всіх етичних правил навчання та дотримання принципів академічної доброчесності. Якихось інших суттєвих переваг перед очним видом навчання воно не має. Та як показують дослідження [6], тут є певні етичні проблеми, які й відрізняють дистанційну форму навчання від очної.

Якщо в якості ключових ознак дистанційного навчання, що виділять сьогодні дослідники [7], взяти його інтерактивність, інформаційну забезпеченість, якість освіти, відкритість і об'єктивність оцінки знань студентів та рівень їх самоорганізації, то з етичної точки зору тут прослідковується ціла низка проблем.

1. Для констатації інтерактивності здобувача сьогодні не існує технології, що дозволила б точно відстежувати, чи наявний здобувач на занятті, чи відсутній. Непоодинокі випадки, коли під час навчального процесу здобувачі фіктивно знаходяться на онлайн-конференції, що породжує недовіру та неповагу не тільки до особи викладача, а й до самої системи освіти України. Мова йде про порушення фундаментальних принципів довіри, поваги до викладача та академічної доброчесності під час навчального процесу, а саме визначених у статті 6 Закону України «Про освіту» принципу формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками [8].

2. Інформаційна забезпеченість може носити як позитивний, так і негативний відтінок. Безумовно, будь-яка інформація, що стосується навчання та науки взагалі, повинна знаходитися у вільному доступі. Однак, з точки зору принципів академічної доброчесності, а саме частини 4 статті 42 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 року № 2145-VIII, порушенням академічної доброчесності вважається обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування [там же].

Списування в практичному вимірі в дистанційному та очному навчанні реалізується по різному. Учні та студенти, які мають

вільний доступ до інформації як навчальної, так і даних із джерел мережі Інтернет, можуть вільно використовувати їх під час виконання інтерактивних вправ чи тестувань на онлайн платформах, що є значною етичною прогалиною дистанційного навчання. Так, подібне деструктивне явище притаманне й очному виду навчання, але конкретні особливості проведення дистанційних занять полегшують можливість списування настільки, що це перетворюється на серйозну етичну проблему.

3. Якість дистанційної освіти, повноцінне засвоєння матеріалу здобувачами не гарантуються тільки дидактичними засобами навчання. Більше того, ефективність навчання цілком залежить від внутрішнього ставлення до нього особи здобувача. Значну роль тут відіграє не тільки якість подібних дидактичних технологій, а і зумовлене етичним вихованням ставлення здобувача до раціонального використання цих технологій.

4. Відкритість та об'єктивність оцінки знань, що забезпечуються використанням сучасних комп'ютерних технологій і відповідних програм виставлення оцінок за шкалою ЄКТС, є характерними для всіх видів навчання в Україні. Однак, враховуючи перелічені вище недоліки та ризики дистанційного навчання, можемо констатувати факт прямої залежності реалізації цієї ознаки від етичного виховання особи здобувача. Адже використання комп'ютерних технологій в умовах дистанційного навчання для об'єктивізації оцінювання знань та навичок здобувача можуть носити деструктивний характер.

5. Рівень самоорганізації роботи студентів цілком залежать від їх бажання вчитися. Кореляційним фактором у цьому виступає повне відчуття свободи та безкарності перед адміністрацією закладу освіти. Довести причетність особи до вчинення конкретного проступку чи дисциплінарного порушення під час заняття в умовах дистанційного навчання можливо лише у разі його максимального наближення до класичної форми навчання. Тобто, повне відтворення усіх умов перебування в класі чи аудиторії. Це, в свою чергу, може бути реалізовано за допомогою вимоги постійного відео– та аудіо спостереження за здобувачем під час заняття, що дуже проблематично реалізувати. Відповідно, ця проблема носить суто етичний характер. Навіть забезпечуючи здобувачів усіма необхідними технологічними пристроями, ми не можемо усунути можливість порушення

етичних правил дистанційного навчання та принципів академічної доброчесності.

Отже, дистанційна форма навчання не позбавлена порушень загальноприйнятих етичних норм та правил. Для подолання вище перелічених проблем необхідно приділяти більше уваги етичному та моральнісному вихованню та розвитку здобувачів. У правовій площині наявність етичних проблем зумовлює нагальну потребу в удосконаленні чинного законодавства щодо фактичного врегулювання цієї сфери шляхом залучення в правове поле етичних принципів поваги, довіри тощо.

Література:

1. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ від 21.01.2004 року. № 40. Дата оновлення: 24.05.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0464-04#Text> (дата звернення: 23.08.2021).

2. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ від 25.04.2013 року. № 466. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 23.08.2021).

3. Биков В. Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології: колективна монографія / В.Ю. Биков, О.О. Гриценчук, Ю.О. Жук та ін. Академія педагогічних наук України, Інститут засобів навчання. Київ: Атіка, 2015. С. 77-140.

4. Переваги і недоліки дистанційного навчання. Освіта.UA. 2008. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/adv/46958/>

5. Заховаймо М. Дистанційне навчання: плюси й мінуси. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». 2008. URL: <https://kpi.ua/805-9>.

6. Пояснити 30%: Як українці оцінюють освіту та вступ в умовах пандемії. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. 2021. URL: <https://dif.org.ua/article/poyasnit-30-yak-ukraintsi-otsinyuyut-osvitu-ta-vstup-v-umovakh-pandemii>

7. Адамова І., Головачук Т. Дистанційне навчання: сучасний погляд на переваги та проблеми. Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки». 2012. Вип. 10. С. 3-6.

8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 року.
№ 2145-VIII. Дата оновлення: 08.08.2021.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата
звернення: 27.08.2021).

ЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО ВИКЛАДАННЯ ПРАВОНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ СТУДЕНТІВ НЕЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Тернавська В. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції
академічної та університетської правової науки та розвитку
юридичної освіти
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

Освіта – визнаний в усьому цивілізованому світі стратегічний ресурс соціально-економічного і науково-технічного розвитку суспільства. Кожна держава, усвідомлюючи таку стратегічну роль освіти у забезпеченні національних інтересів, формує свою національну освітню політику відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства. Освітня політика держави визначається у науковій літературі в цілому як комплексна система заходів щодо цілеспрямованого управління освітньою галуззю з метою її оптимізації, повноцінного функціонування та розвитку [1, с. 236-237].

Державна освітня політика України формується відповідно до Національної доктрини розвитку освіти [2], яка визначає систему концептуальних ідей та поглядів на стратегію й основні напрями розвитку освіти у першій чверті XXI століття в умовах переходу суспільства до якісно нової парадигми суспільного розвитку – інформаційного суспільства. Набуття сучасною освітою нових якісних характеристик передбачає як модернізацію змісту освітніх програм задля підвищення конкурентоспроможності молодих спеціалістів, так і впровадження новітніх технологій

навчання з високим рівнем інформатизації навчального процесу. Заходи, спрямовані на забезпечення інформатизації освіти, задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу, передбачають, зокрема, створення системи дистанційного навчання [3].

Дистанційна форма навчання визначена освітнім законодавством переважної більшості сучасних держав, у тому числі й України [4]. Разом з тим, пандемія «COVID-19» показала, що саме у сфері освіти виникло найбільше проблем щодо забезпечення навчального процесу належним чином внаслідок непередбаченої неготовності університетів до дистанційної форми навчання, причому навіть тих навчальних закладів, які мають найсучасніші матеріально-технічні ресурси. Результати навчання за дистанційної та змішаної форм здобуття освіти свідчать про необхідність переосмислення реінжинірингу викладацької діяльності, а також бізнес-моделі управління освітнім процесом, щоб бути більш стійкими та орієнтованими на майбутнє [5, с. 328]. Разом з тим вважається, що найкращі педагогічні традиції спілкування та стандарти роботи зі студентами, які заохочують активне навчання, повинні в рівній мірі застосовуватися як в очному, так і онлайн-навчанні [6].

Технологізація освітнього процесу в умовах пандемії «COVID-19» призводить до переосмислення ролі вищої школи у навчанні студентів. Роль вищої школи і, зокрема, роль викладача у дистанційному навчальному процесі не можна характеризувати однобічно як другорядну чи провідну. Так, з одного боку, телекомунікаційна революція надала можливості одержання освіти тим, хто з певних причин не може брати участь у навчальному процесі безпосередньо. Інтернет розширює освітні та наукові можливості і для студентів, і для викладачів, надаючи доступ до електронних бібліотек і лабораторій, сприяє активізації науково-практичної взаємодії науково-педагогічних працівників університетів різних країн. Разом з тим, неофіційні опитування студентів показують, що роль викладача у навчальному процесі відіграє значну роль у належному сприйнятті та засвоєнні студентами освітньої інформації. Так, наприклад, магістри неюридичних спеціальностей зауважили, що, вивчаючи навчальну дисципліну «Інтелектуальна власність» у процесі очної аудиторної роботи, вони краще засвоїли навчальний матеріал, ніж у процесі самостійної роботи під час

карантину. Відповідно і показники успішності групи в цілому були кращими за результатами очної аудиторної роботи. Аналогічні результати показало анонімне анкетування, проведене у п'ятнадцяти коледжах Великобританії у період з жовтня по грудень 2020 р., де відзначено середню та негативну оцінку досвіду студентів онлайн та цифрового навчання, що пережили багато труднощів, пов'язаних із доступом до учбових ресурсів і допомогою при проведенні наукових і дослідницьких робіт [5, с. 327].

Експерти зауважують, що онлайн-освіта вимагає іншого підходу [6]. Погоджуючись у більшості з таким твердженням, зазначимо, що набагато складніше зосередити увагу студентської аудиторії на запропонованій тематиці та втримати її до кінця заняття, не маючи змоги встановити психологічний контакт, котрий притаманний викладацькій роботі у форматі «обличчя до обличчя». Іншою, доволі поширеною в усіх країнах проблемою у процесі онлайн-навчання є різного роду академічні шахрайства з боку студентів, зокрема, т.з. «фабрики творів» [7]. Відповідно, викладачі у процесі дистанційного навчання мають приділяти підвищену увагу тому, щоб «дистанційний» студент зміг, з одного боку, виконати якнайкраще свою роботу і був атестований, а з іншого – не шахраював. З цього приводу Міністерство юстиції США надало в одному із своїх звітів про етичне використання інформаційних технологій в освіті рекомендації щодо необхідності розробки політики технологічної етики, яка являє собою модель для учнів і студентів та включити це питання в учбовий план [8].

В той же час, розглядати питання етики дистанційного навчання так односторонньо не варто. Вважаємо, що мають бути встановлені чіткі правила етичної поведінки онлайн-навчання для кожної сторони освітнього процесу. Викладачі мають відноситися до змін етично і забезпечувати якісний освітній досвід [8]. Зокрема, завдання, виконане самостійно студентом, має бути не лише відзначено відповідною оцінкою, але і прокоментовано належним чином, щоб студент не сприймав низький бал як несправедливе ставлення до його особи і, навіть, образу його людської гідності. Крім того, публічне пояснення персонального балу студента забезпечує, з одного боку, дотримання принципу прозорості, що є вкрай важливим в аспекті проблематики академічної доброчесності, та, з іншого боку, допомагає

визначити недоліки в роботі всіх студентів групи і заповнити наявні прогалини в знаннях студентів.

Технологічна етика дистанційного навчання має поширюватися також і на адміністрацію вузів, яка має забезпечити доступ до якісної і безоплатної онлайн-платформи для студентів і викладачів, оскільки заняття має тривати технічно бездоганно встановлений час, щоб студенти і викладачі не відчували моральний дискомфорт від неякісної подачі інформації від кожної сторони онлайн-заняття.

Таким чином, сучасна освітня політика держави має формувати комплексно правові, педагогічні та етико-технологічні засади очно-дистанційної форми здобуття освіти. Особливості проведення дистанційного навчання вимагають законодавчого унормування поведінки студента, викладача, адміністрації університету з метою дотримання прав та законних інтересів усіх суб'єктів навчального процесу. В іншому випадку механізм регулювання дистанційної освіти буде малоефективним.

Література:

1. Колодій І. С. Сучасні тенденції державної освітньої політики України. С. 235-239. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/29196/1/088_235_239.pdf

2. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. Офіційний вісник України від 03.05.2002. № 16. Ст. 860.

3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. Урядовий кур'єр від 04.07.2013. № 117 / № 155 від 29.08.2013.

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. Ст. 380.

5. Naidu, Som. (2021). Reimagining education futures to lead learning for tomorrow. *Distance Education*. Volume 42. Issue 3. P. 327-330. DOI: 10.1080/01587919.2021.1956306

6. Bates, A. W. T. (2015). What do we mean by quality when teaching in a digital age? In A. W. T. Bates (Ed.), *Teaching in a Digital Age— Guidelines for designing teaching and learning* (2nd ed.). URL: <https://pressbooks.bccampus.ca/teachinginadigitalagev2/chapter/11-1-what-do-we-mean-by-quality-when-teaching-in-a-digital-age/>

7. Hongwei Yu, Perry L. Glanzer & Byron R. Johnson. (2020). Examining the relationship between student attitude and academic cheating. *Ethics & Behavior* DOI: 10.1080/10508422.2020.1817746

8. Gearhart, Deb. (2001). Ethics in Distance Education: Developing Ethical Policies. *Online Journal of Distance Learning Administration*. Volume IV. Issue 1. URL: <https://www.westga.edu/distance/ojdla/spring41/gearhart41.html>

ЕТИКА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ЗАГРОЗИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Харитонов Є. О.

*доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент
Національної академії правових наук України,
завідувач кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Харитонova О. І.

*докторка юридичних наук, професорка, член-кореспондент
Національної академії правових наук України,
завідувачка кафедри права інтелектуального права
та патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Коли йдеться про етику дистанційного навчання, передусім, постає питання: що, власне, у цьому разі позначається терміном «етика»? Необхідність його з'ясування зумовлена тим, що у контексті дослідження етики (та) освіти «етика» розглядається у кількох значеннях: як аксіологічна складова концепту «освіта», як об'єкт вивчення, як спосіб вивчення відповідної освіти. До прикладу можна згадати, що навіть в межах одного наукового заходу, присвяченого відповідній проблематиці, етика зазвичай розглядається під усіма згаданими та іншими кутами зору [1].

Водночас оголошена проблематика семінару «Етика дистанційного навчання», як на наш погляд, дає підстави для припу-

щення, що увага має бути акцентована на розумінні етики як сукупності норм поведінки, сукупності моральних правил певної суспільної чи професійної групи (у нашому випадку – учасників системи відносин дистанційного навчання «викладач – студент»).

При цьому йдеться про професійну етику як спосіб регуляції поведінки в конкретних видах професійної діяльності із врахуванням її особливостей у системі «педагог-студент», особливістю якої є те, що тут обидві сторони виступають активними учасниками процесу обміну інформацією [2, с. 44, 22].

Зроблені зауваження є загальними стосовно етики вищої освіти в цілому, а відтак ще більше актуалізується пошук конструктивів, що стосуються саме дистанційного навчання. Хоча у цій сфері поки що відсутні спеціальні дослідження, однак існує певна практика, яка дозволяє емпірично визначити цінності, котрим виникають загрози, пов'язані з дистанційним навчанням. Власне, саме по собі дистанційне навчання слугує тією сферою і тим чинником, що створює небезпеку вимогам дотримання етики в освіті.

Отже, яким правилам/цінностям навчального процесу виникають загрози при використанні дистанційного навчання ?

По-перше, це проблеми забезпечення (не тільки технічного, але й організаційного, етичного тощо) процесу такого навчання. Як показала практика локдаунів, ВИШі у переважній більшості виявились неготовими до дистанційного навчання. Якщо, скажімо, декі компанії усім працівникам видали комп'ютери з необхідним програмним забезпеченням додому, регулярно проводили тренінги для працівників тощо [3], то для більшості ВИШів це виявилось занадто дорогим задоволенням, а відтак вони обмежились загальною організацією, перекинувши у більшості випадків її коригування на викладачів, які читають відповідні курси. Очевидно, навчальні частини мають активно опановувати «дистанційку», ставати активними її учасниками у тій сфері, що їх стосується.

По-друге, при дистанційному навчанні виникають загрози інформаційній безпеці, включаючи загрози безпеці персональних даних.

Вивчення журналістами BBC News Україна етичних проблем, супутніх навчанню в школах онлайн на карантині, показало, що поруч з розширенням простору для пустощів, воно також гостро поставило питання кібербезпеки.

Поміж відносно невинних побічних ефектів дистанційного навчання (дивні або взагалі неприйнятні нікнейми в учнівських ZOOM-чатах, онлайн-зрив уроків тощо), згадуються й такі, що можуть завдати шкоди психіці учнів. Зокрема, у Telegram-каналах, окрім посилання на ZOOM-урок, додають прізвища однокласників, під якими можна зайти, щоб вчитель не вичислив чужинця. Зазвичай невідомі обмежуються епатажною виставою з нецензурною лексикою, починають транслювати провокативне відео, гучно вмикають музику але траплялися й небезпечні інциденти, коли вмикалися страшні картинки і зверталися до дітей по іменах, дітям справді ставало страшно.

Освітній омбудсмен Сергій Горбачов підтвердив BBC News Україна, що це – серйозна проблема дистанційної освіти: «На жаль, ця проблема досить добре нам відома. Наразі ми разом із Асоціацією Digital Ukraine будемо готувати рекомендації, як цьому запобігати» [4].

Можна припустити, що студентів ВИШів під час онлайн занять налякати важче, ніж, скажімо, учнів молодших класів, але шкода інформаційній безпеці може бути не меншою, особливо, якщо згадати про випадки порушення конфіденційності, які нерідко траплялися на початку застосування дистанційного навчання у добу перших локдаунів (карантинів).

Так, у квітні 2020 року у наративах, де йшлося про корисність цієї платформи корисна для тих, хто перебуває на карантині, разом із тим згадувалося і про те, що є проблеми із конфіденційністю.

Зокрема, «під час карантину через коронавірус різко популярною стала програма для відеодзвінків під назвою Zoom. Вона може використовуватися для лекцій, студентських презентацій, дискусій та віртуальних робочих обговорень», писав TeachOnline. При цьому Zoom доступний і у безкоштовній версії, яка має більшість ключових функцій.

Не будемо переповідати тут вже добре знайомі наразі відомості про можливості цієї платформи, а натомість зауважимо, що тоді прозвучала й тривожна інформація, яка безпосередньо стосується також етики дистанційного навчання: деякі компанії відмовлялися від застосування Zoom для відеоконференцій через побоювання з приводу недоліків безпеки. Ракетна компанія Ілона Маска SpaceX і NASA заборонила співробітникам використовувати Zoom, а SpaceX послався на «істотні проблеми конфіденційності та безпеки».

SpaceX ввела заборону через кілька днів після попередження від ФБР, яке закликає користувачів не публікувати зустрічі і не ділитися посиланнями у програмі. ФБР отримало повідомлення про невстановлених людей, які втручалися у конференції в застосунку. Генеральний прокурор Нью-Йорка також звернувся до Zoom з питанням про його здатність впоратися зі зростанням кількості користувачів. У листі, опублікованому в New York Times, зазначалося, що Zoom не поспішав усувати уразливості, «які можуть дозволити зловмисникам отримати прихований доступ до веб-камер споживачів» [5].

Як прихильники використання дистанційного навчання взагалі та платформи Zoom, зауважимо, що частина згаданих проблем може бути віднесена до типових симптомів «хвороби швидкого виростання» і значною мірою вже усунена за допомогою технічних засобів.

Для тих, кому не подобається Zoom, хто стомився від відео занять, є гарна новина: 19 серпня Facebook оголосив про розробку нової технології Horizon Workrooms. Ви вдягаєте VR-гарнітуру й бачите своїх колег у вигляді аватарів у віртуальній кімнаті. Як стверджує техгігант, технологія допоможе не лише позбутися набридливих дзвінків у Zoom, але й поверне нам «хімію» особистого спілкування. Теоретично аватар у віртуальному просторі відтворюватиме жести й мову тіла. Horizon Workrooms не має на меті замінити реальний світ, а радше доповнює його. Тому він буде привабливим для молодого покоління, знайомого зі світом віртуальних ігор.

Ще однією альтернативою є голограми. Канадська компанія ARHT Media запустила 3D-дисплей, який розміщує користувачів на зустрічах. Технологічний стартап Spatial реалізує зустрічі у голографічному стилі через гарнітуру Facebook Oculus Quest.

У березні 2021 року Microsoft запустила інструмент доповненої та віртуальної реальності під назвою Microsoft Mesh. Mesh – поки ще на ранніх стадіях розробки, але технологія передбачає як використання голограм, так і те, що компанія називає «голопортацією» – віртуальною візуалізацією вашого реального «я» у цифровому просторі.

Розробляються й інші варіанти онлайн-комунікації, пов'язані з винаходом ефективніших інструментів (онлайн-дошка Miro, яка дозволяє користувачам співпрацювати в режимі реального часу, тощо), котрі мають реформувати, але не скасувати, етику дистанційного навчання [6]. А тому будь-який варіант не

позбавляє необхідності дотримання при дистанційному навчанні вимог інформаційної гігієни, доступних кожному.

Зокрема, у Кіберполіції радять: нічого не завантажувати та не переходити за посиланнями, які можуть надсилати учасники, адже це можуть бути посилання на фішингові сайти; вимкнути функцію запису або увімкнути сповіщення, коли хтось записує зустріч; якщо зустріч вже розпочалася, можна здійснити її блокування, аби ніхто більше не зміг до неї підключитися; заблокувати мікрофони користувачів зустрічі, щоб не можна було їх вмикати без дозволу адміністратора [4].

Підсумовуючи викладене, що інформаційна гігієна є, наразі, однією з необхідних складових етики дистанційного навчання.

Література:

1. 5 квітня 2003 р. у 5-му корпусі НаУКМА відбувся семінар «Етика в освіті та культурі України». Дух і літера. № 13-14. С. 341-377/

2. Професійна етика вищої освіти. Навчальний посібник для осіб, що навчаються в магістратурі за спеціальністю «Педагогіка вищої школи». / А.П. Алексеєнко, К.І. Карпенко, Л.О. Гончаренко, В.В. Дейнека. Харків: ХНМУ, 2015. 77 с.

3. Дистанційка по-українськи: як вона змінила роботу і що буде далі. Анастасія Зануда, Євгенія Ковалевська. BBC News Україна. 28 квітня 2021. URL.: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56849251>

4. Галина Корба. Батьки в білизні та порноатаки. Смішні й страшні історії дистанційного навчання. BBC News Україна. 29 квітня 2021. URL.: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56846611>

5. Відеодзвінки на сотню людей і проблеми із безпекою: як працює популярна на карантині програма ZOOM. URL.: https://tsn.ua/nauka_it/videodzvinki-na-sotnyu-lyudey-i-problemi-iz-bezpekoju-yak-pracyuye-populyarna-na-karantini-programa-zoom-1520580.html?utm_source=page&utm_medium=lastnews

6. Що замінить Zoom? Браян О'Коннор. BBC Worklife. 5 вересня 2021. URL.: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-cap-58414323>

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

ЕТИКА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

матеріали семінару

м. Київ, 9 вересня 2021 року

*Матеріали друкуються в авторській редакції.
Відповідальність за точність поданих фактів, цитат,
цифр, прізвищ тощо
несуть автори.*

Підписано до друку 01.10.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 4,18. Тираж 150. Замовлення № 1021-260
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.
Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (048) 709 38 69,
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.